

DOTACYJNY MATERIAŁ ĆWICZENIOWY

WERSJA DLA NAUCZYCIELA

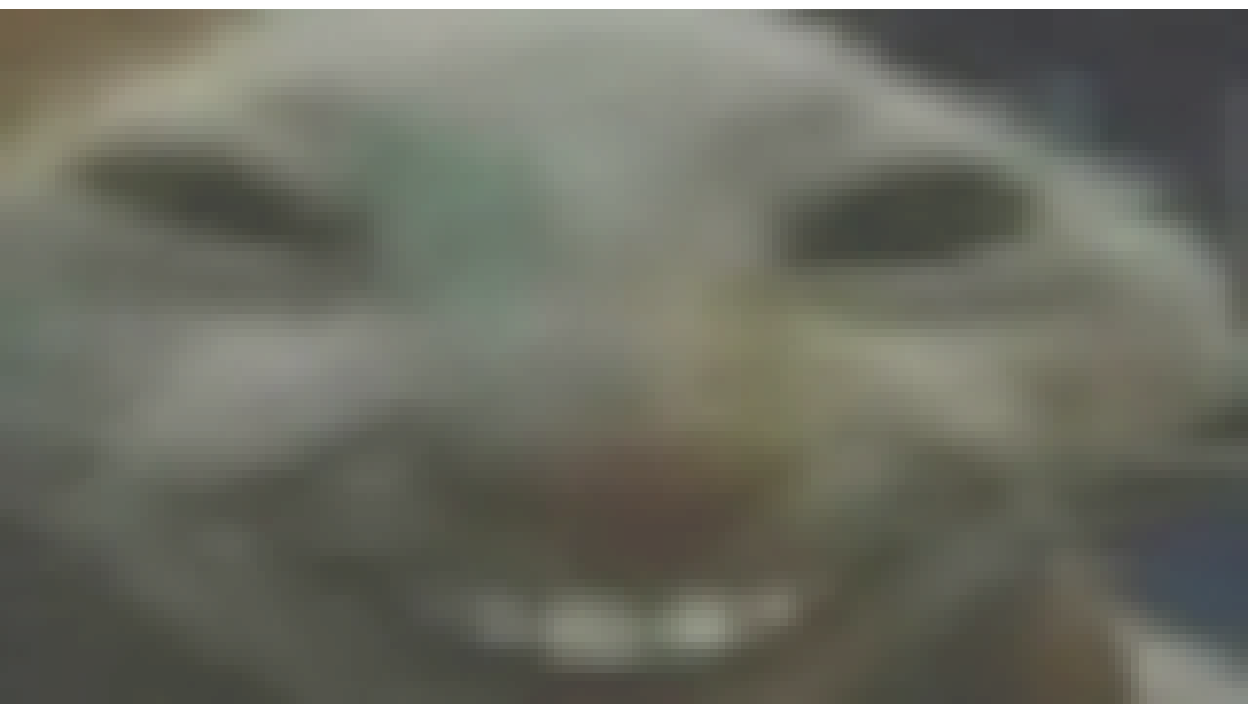

Szkoła
podstawowa

The background features faint, light purple line drawings of a clock on the left, a rolled-up scroll in the upper right, and an open book at the bottom center.

historia i społeczeństwo

MATERIAŁ ĆWICZENIOWY DO PODRĘCZNIKA KAŻDEGO WYDAWCY

Historia i społeczeństwo 4

Renata Antosiak, Maria Pacholska, Wiesław Zdziabek

DOTACYJNY MATERIAŁ ĆWICZENIOWY
DLA SZKOŁY PODSTAWOWEJ

 OPERON
Edukacja jest podróżą

2015

Projekt okładki: Paweł Kwacz
Redaktor prowadzący: Monika Kawiak
Redakcja językowa: zespół
Redakcja graficzna i skład: Danuta Jarzembek, Anna Zamojska
Korekta: Marlena Dobrowolska
Fotoedycja: zespół

Zdjęcia: FORUM, Shutterstock, Universitätsbibliothek Heidelberg, BE&W, Corbis, East News, Jupiterimages, Agencja Archiwum, Agencja Medium,

Rysunki: J. Balerstet, K. Berezovska, B. Brosz, H. Dzikowski, A. Fonfara, E. Jarząbek, M. Olender, D. Rudnicki, M. Wdziękoński

W publikacji wykorzystano fragmenty publikacji *Historia i społeczeństwo 4. Zeszyt ćwiczeń dla ucznia szkoły podstawowej* oraz *Historia i społeczeństwo 5. Zeszyt ćwiczeń dla ucznia szkoły podstawowej* autorstwa Renaty Antosiak i *Historia i społeczeństwo 4. Zeszyt ćwiczeń dla ucznia szkoły podstawowej* autorstwa Marii Pacholskiej i Wiesława Zdziabka

© Copyright by Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON Sp. z o.o. & Renata Antosiak, Maria Pacholska, Wiesław Zdziabek

Gdynia 2015

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie w całości lub we fragmentach bez zgody wydawcy zabronione.

8-15/N5705/XIV

Wydawca:

Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON Sp. z o.o.

81-212 Gdynia, ul. Hutnicza 3

tel. centrali 58 679 00 00

e-mail: info@operon.pl

www.operon.pl

SPIS TREŚCI

I. Historia jako dzieje

1. Czym jest historia?	4
2. Na czym polega praca historyka?	6
3. Bogactwo źródeł historycznych	8
4. Jak mierzymy czas w historii?	10
5. Do czego historykowi potrzebne są mapy?	12
6. Muzea i zabytki	14

II. Żyję wśród ludzi

1. Ja w społeczeństwie	17
2. Moja rodzina	18
3. Moje role w życiu	21
4. Moja szkoła	23

III. Polska moją ojczyzną

1. Regionalne tradycje i zwyczaje	27
2. Moja mała ojczyzna	30
3. Jak zachować pamięć narodową?	33
4. Regiony Polski	37

IV. Fundamenty Europy

1. Najdawniejsze dzieje człowieka	38
2. Znaczenie wynalazku pisma	41
3. Mieszkańcy Aten	43
4. Kultura starożytnych Greków	45
5. Mieszkańcy Rzymu	47
6. Kultura starożytnych Rzymian	49
7. Narodziny chrześcijaństwa	51

V. Europa średniowieczna

1. Mnisi	52
2. Rycerze	54
3. Mieszczanie	56
4. Chłopi	58

VI. Państwo polskie za panowania Piastów

1. Zanim powstała Polska	60
2. Państwo Mieszka I	62
3. Panowanie Bolesława Chrobrego	65
4. Od rozbicia do zjednoczenia	67
5. Kazimierz Wielki i jego państwo	70

Indeks haseł	73
Realizacja podstawy programowej w podręcznikach wydawnictw	75

OBJAŚNIENIE PIKTOGRAMÓW:

wykonaj samodzielnie

poszukaj informacji

zadanie grupowe

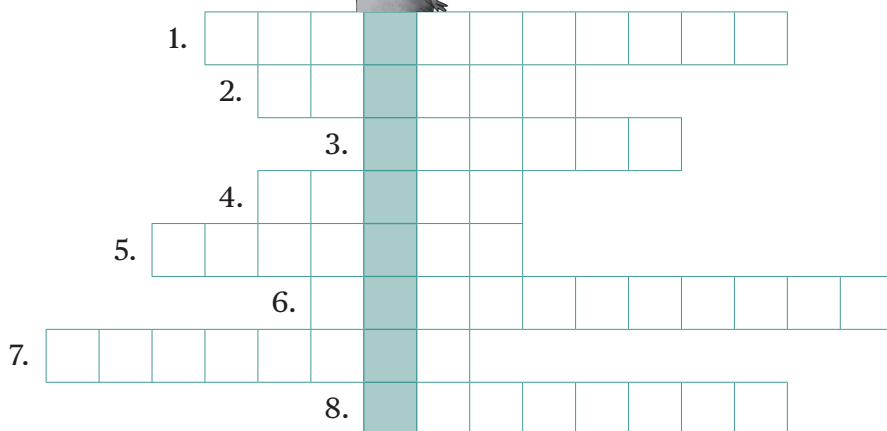
materiał źródłowy

I. HISTORIA JAKO DZIEJE

1. Czym jest historia?

 1 Rozwiąż krzyżówkę i napisz wyjaśnienie otrzymanego hasła.

8.1.

1. Dzieje ludzkości przed pojawieniem się pisma.
2. Inaczej: historia.
3. Następstwo jakiegoś wydarzenia.
4. Zbrojne starcie armii państw, które prowadzą wojnę.
5. Miasto, w którym znajduje się znany zamek krzyżacki.
6. Nauka badająca dawne dzieje na podstawie wykopalisk.
7. Tajny agent zajmujący się śledzeniem podejrzanych.
8. Urządzenie, z którego współcześnie często korzystają naukowcy.

Hasło: _____

Wyjaśnienie hasła: _____

2 Uzupełnij zdania.

8.1.

Historia to całość dziejów człowieka, czyli _____.

Historia jest nauką, która opisuje _____.

Czasy do momentu wynalezienia pisma nazywa się _____,

a po jego wynalezieniu _____.

3 O tym, czym jest historia i jaką odgrywa rolę w życiu człowieka, napisano i powiedziano już bardzo wiele. Która z zamieszczonych poniżej myśli sławnych ludzi na temat historii wydaje ci się najbliższa? Wybór krótko uzasadnij.

8.1.

*Z historii narodów możemy się nauczyć, że narody niczego
nie nauczyły się z historii.*

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

Szczęśliwy jest naród, którego historia jest nudna.

Monteskiusz

*Komu tysiące lat nie mówią nic, niech w ciemności niewiedzy żyje
z dnia na dzień.*

Johan Wolfgang Goethe

Historia nauczycielką życia.

Cyceron

2. Na czym polega praca historyka?

1 Historyk, chcąc zdobyć wiedzę o przeszłości, stawia pytania i szuka na nie odpowiedzi. Podstawowe pytania pomagające zbadać dzieje człowieka brzmią: „Kto?”, „Kiedy?”, „Gdzie?”, „Dlaczego?”, „Jakie były (są) skutki?”. Wejdź w rolę badacza dziejów, postaw pytania związane z obiektem przedstawionym na zdjęciu i wpisz je do tabeli. Aby ułatwić ci pracę większość odpowiedzi już podano. Dodatkowo zapisz we właściwej rubryce, o co pytamy: o przyczynę, twórcę, datę, skutek (znaczenie) czy miejsce.

8.2.

Wieża Eiffla jest najbardziej znanym obiektem architektonicznym Paryża.

Pytanie	O co pytamy?	Odpowiedź
Jak nazywa się przedstawiona na zdjęciu budowla?	o obiekt	
		Gustaw Eiffel
		1889 r. (XIX w.)
		Francja, Paryż
		wzniesiona z okazji Światowej Wystawy Techniki; miała być symbolem potęgi gospodarczej i technicznej Francji
Jaką rolę odgrywa dziś ta budowla?		symbol Francji; jedna z największych atrakcji turystycznych Paryża odwiedzana przez tysiące turystów

2 Wyobraź sobie następującą historię. Następnie przyjrzyj się tabeli i wykonaj polecenia.

8.2.

Na strychu w domu twoich dziadków podczas remontu dachu znaleziono tajemniczy dokument. Tata powiedział, że jest to najprawdopodobniej list pradziadka. Musisz wejść w rolę historyka-detektywa. Wiesz już, że historyk podczas badania przeszłości pracuje zgodnie z określoną kolejnością działań.

- a) Ułóż w odpowiedniej kolejności etapy pracy historyka - wpisz numery w tabeli.
b) Zaznacz znakiem X te czynności, które podejmiesz podczas badania znalezionego dokumentu.

Kolejność etapów pracy historyka	Etapy pracy historyka	Etapy twojej pracy
☐	badanie tego, co na temat dokumentu napisali inni historycy	
☐	badanie autentyczności (prawdziwości) dokumentu	
☐	określenie skutków wydarzenia opisanego w dokumencie	
☐	tłumaczenie dokumentu	
☐	ustalenie przyczyn wydarzenia opisanego w dokumencie	
☐	opisanie przebiegu wydarzenia opisanego w dokumencie	

3. Bogactwo źródeł historycznych

8.3. **1** Wpisz literę P obok zdań prawdziwych, a literę F obok zdań fałszywych.

Źródła historyczne stanowią dla historyka podstawę poznania i opisu dziejów. ☐

Źródłami historycznymi są wyłącznie dokumenty. ☐

Teren, na którym są prowadzone badania archeologiczne, nazywany jest wykopaliskiem. ☐

Źródła historyczne to wszystko to, co pozostało po żyjących kiedyś ludziach. ☐

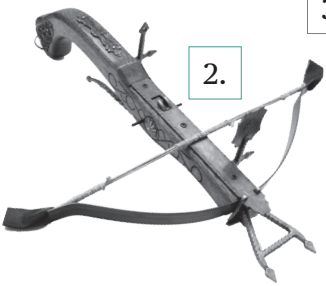
 2 Na ilustracjach 1-7 przedstawiono różne źródła historyczne. Dokonaj ich podziału - wpisz właściwe numery w odpowiednie miejsce w tabeli. Uwaga! Jedno z podanych źródeł musisz wpisać dwa razy.

8.3.

Źródła pisane	Źródła niepisane

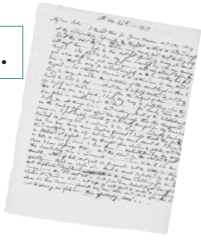

1.

2.

3.

4.

5.

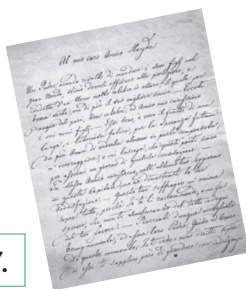
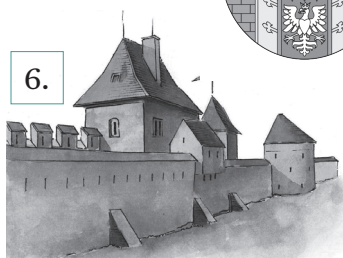
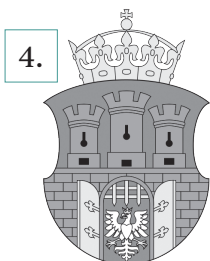
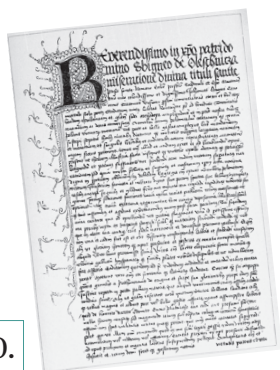
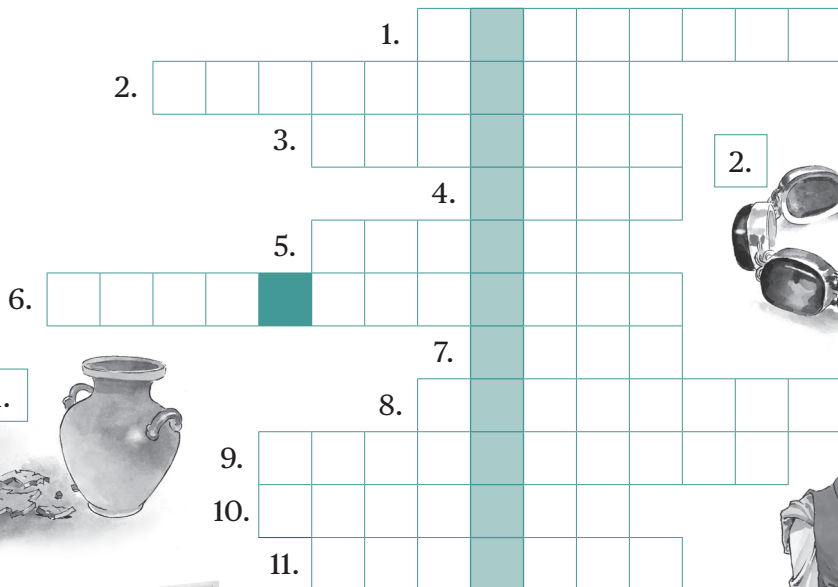
6.

7.

3 Rozwiąż krzyżówkę, wpisując we właściwe miejsca przedstawione na ilustracjach źródła historyczne. Odczytaj hasło i zapisz jego wyjaśnienie. 8.3.

4. Jak mierzymy czas w historii?

8.1. 1 Podkreśl poprawne dokończenia zdań.

Tysiąclecie to inaczej:

- a) wiek.
- b) millenium.
- c) epoka.

Wiek ma:

- a) 1000 lat.
- b) 50 lat.
- c) 100 lat.

Chronologia to:

- a) okres w dziejach człowieka przed wynalezieniem pisma.
- b) nauka o mierzeniu czasu i określaniu dat minionych wydarzeń.
- c) sposób liczenia lat od narodzin Chrystusa.

W Polsce obowiązuje kalendarz:

- a) księżycowy.
- b) juliański.
- c) gregoriański.

XVII - w ten sposób zapisujemy wiek:

- a) szesnasty.
- b) siedemnasty.
- c) osiemnasty.

Obecnie żyjemy w:

- a) XXI wieku.
- b) XX wieku.
- c) XIX wieku.

- 2 Na obrazie przedstawiono wydarzenie, od którego liczymy lata naszej ery. Wpisz jego nazwę w wy kropkowane miejsce. 8.1.

- 3 Zaznacz na osi czasu:

8.1.

- a) kolorem czerwonym - tysiąclecie, kolorem zielonym - wiek,
b) daty: 476 r. n.e., 966 r., 1025 r., 1410 r., 1914 r.

- 4 Podaj wiek wydarzeń, których daty zaznaczałeś na osi w ćwiczeniu 3.

8.1.

- a) upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego, 476 r. n.e. - _____
b) chrzest Polski, 966 r. - _____
c) koronacja Bolesława Chrobrego na pierwszego króla Polski, 1025 r. - _____
d) bitwa pod Grunwaldem, 1410 r. - _____
e) początek I wojny światowej, 1914 r. - _____

5. Do czego historykowi potrzebne są mapy?

8.2. **1** Wykreśl z kratek co drugą literę, a następnie odczytaj hasło i napisz jego wyjaśnienie.

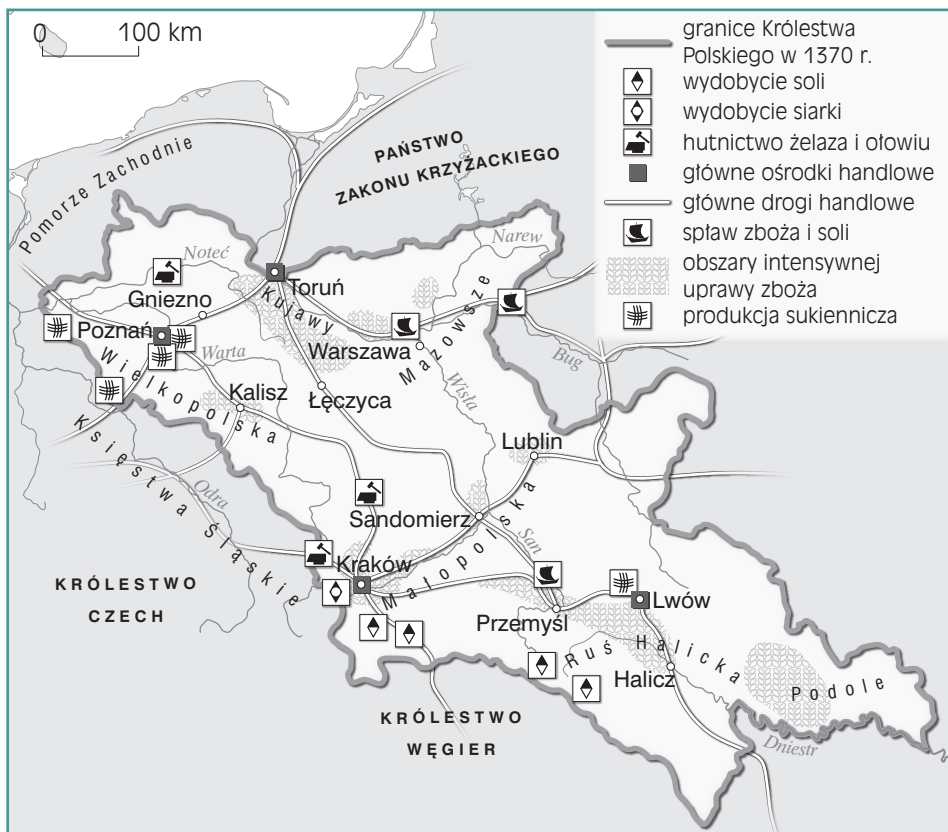
K	O	A	T	R	Z	T	U	O	S	G	I	R	Y	A	B	F	P
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

 2 Przyjrzyj się mapie, a następnie wykonaj polecenia.

8.2.

a) Napisz nazwę państwa, którego terytorium przedstawiono na mapie.

b) Podkreśl poprawną odpowiedź.

Na mapie zaprezentowano:

- przemiany gospodarcze
- przemieszczanie się ludności
- zmiany granic

c) Podkreśl poprawną odpowiedź.

Na mapie przedstawiono przemiany, jakie miały miejsce w wieku:

- XIII
- XIV
- XV

d) Wykorzystując informacje zawarte w legendzie, wyjaśnij znaczenie symboli wykorzystanych na mapie.

—

—

—

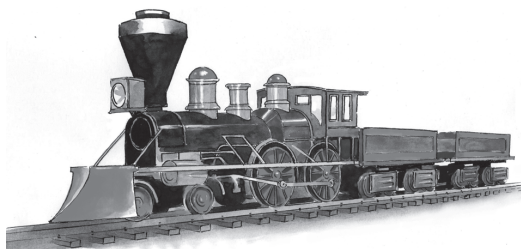
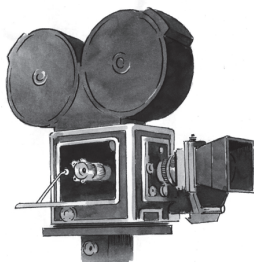
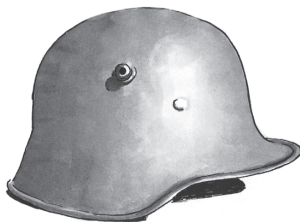
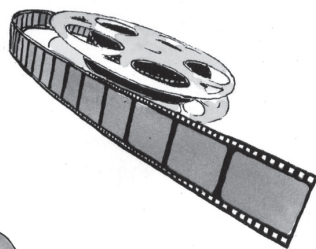
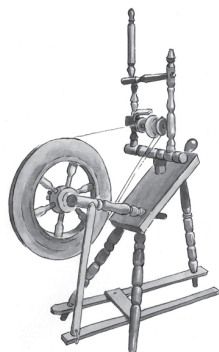
—

6. Muzea i zabytki

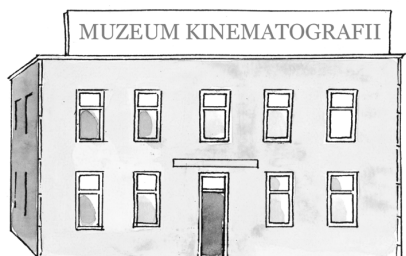

1 W którym muzeum można umieścić przedstawione na ilustracjach eksponaty? Wpisz nazwy przedmiotów we właściwe miejsca.

8.3.

2 W każdym muzeum istnieją wyspecjalizowane działy i pracownie. Poniżej zamieszczono kilka wypowiedzi pracowników muzeum. Uzupełnij je jedną wybraną nazwą pracowni lub działu, gdzie pracuje dana osoba. Uwaga, jedna nazwa nie pasuje do żadnej wypowiedzi!

- Dział gromadzenia zbiorów
- Pracownia konserwacji metalu
- Pracownia konserwacji tkanin
- Dział promocji i edukacji
- Pracownia konserwacji rzeźby

a) Dokonuję spisu eksponatów znajdujących się w muzeum, zbieram informacje na temat posiadanych przez muzeum zbiorów i tworzę komputerową bazę danych, zajmuję się wypożyczaniem muzealiów na wystawy.

Jestem pracownikiem _____

b) Zajmuję się naprawą i konserwacją mieczy, szabel, broni palnej, okuć meblowych, naczyń wykonanych z mosiądzu, brązu, srebra.

Jestem pracownikiem _____

c) Zabezpieczam i uzupełniam ubytki w dywanach, strojach, ozdobnych tkaninach.

Jestem pracownikiem _____

d) Do moich zadań należy organizowanie i prowadzenie lekcji dla dzieci i młodzieży, upowszechnianie informacji na temat wystaw i imprez organizowanych przez muzeum.

Jestem pracownikiem _____

II. ŻYJĘ WŚRÓD LUDZI

1. Ja w społeczeństwie

- 1 Wyjaśnij pojęcie „społeczeństwo” - wpisz informacje na schemacie.

1.

- 2 Uzupełnij schemat, wpisując do właściwych rubryk wyrażenia znajdujące się poniżej.

1.2.

miłość, sen, oddychanie, przyjaźń, sukces, jedzenie, wiedza, estetyka

3 Przeczytaj tekst, a następnie podaj nazwę opisanego w nim zjawiska.

1.1.

Uczniowie IV klasy wyśmiewali się ze swojego kolegi. Piotrek przychodził do szkoły zawsze w tym samym starym swetrze, który jednak zawsze był wyprany. Koleżanki z klasy zauważyły też, że buty Piotrka mają niemodny fason. Jednak wszyscy najbardziej się śmiali z tego, że Piotrek po lekcjach, zamiast zostawać z kolegami na boisku, szedł do szkolnej biblioteki. W bibliotece korzystał z encyklopedii i ze słowników, a niektóre książki wypożyczał nawet do domu.

2. Moja rodzina

1 Postaw krzyżyk w kratce przy zdjęciu, na którym przedstawiono rodzinę wielopokoleniową.

1.3.

1.3.

2 Zaznacz poprawną odpowiedź.

Dzieci podlegają władzy rodzicielskiej do:

- a) 7. roku życia. b) 16. roku życia. c) 18. roku życia.

Dzień Matki obchodzony jest:

- a) 21 stycznia. b) 25 maja. c) 26 maja.

Nowe pokolenie rodzi się co:

- a) 15 lat. b) 25 lat. c) 50 lat.

Nazwiska w Polsce zaczęły być powszechnie używane od:

- a) XVI w. b) XVIII w. c) XIX w.

Powiązania między członkami jednego rodu bada i opisuje:

- a) geologia. b) genealogia. c) chronologia.

3 Uzupełnij zdania.

1.3.

Grupa osób spokrewnionych ze sobą to _____.

Członków rodziny nazywa się _____.

Wielopokoleniowa rodzina, którą łączy wspólny przodek, to _____

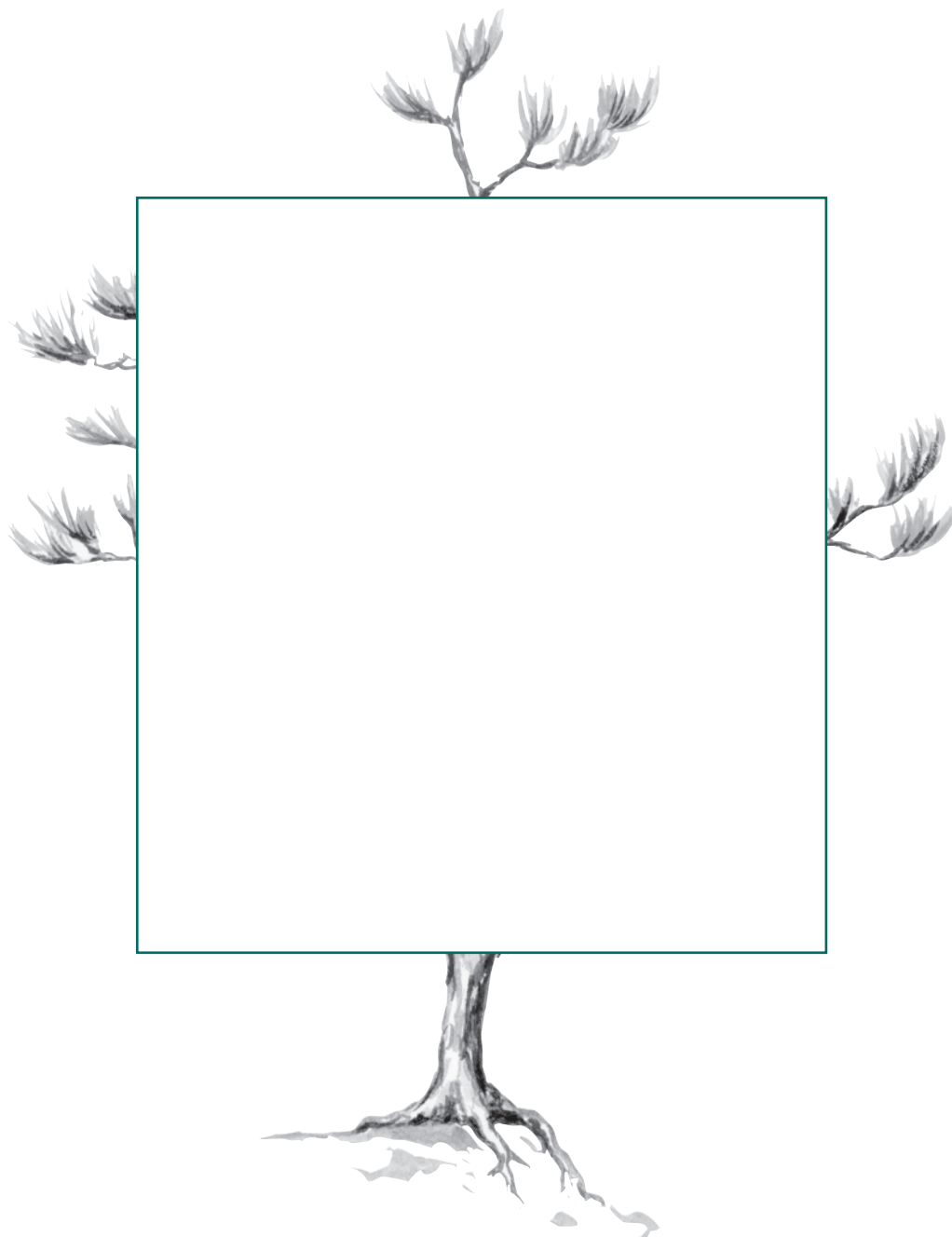
4 Każda rodzina przechowuje ważne pamiątki rodzinne. Wybierz jedną z takich pamiątek, a następnie narysuj ją i opisz.

1.3.

- 5 Uzupełnij schemat drzewa genealogicznego swojej rodziny. W pniu drzewa wpisz imiona i nazwiska najstarszych członków twojej rodziny. Dalej, na gałęziach drzewa, umieść imiona i nazwiska członków rodziny. Na samym szczycie drzewa wpisz własne imię i imiona twojego rodzeństwa.

1.3.

3. Moje role w życiu

1 Wypełnij tabelę - zaplanuj czynności, w wykonywaniu których będziesz systematycznie pomagać rodzicom. Weź pod uwagę liczbę lekcji danego dnia, a także zajęcia pozalekcyjne.

1.

Dzień tygodnia	Pora dnia		
	rano	popołudnie	wieczór
Poniedziałek			
Wtorek			
Środa			
Czwartek			
Piątek			
Sobota			
Niedziela			

2 Pod wizerunkiem dziewczynki lub chłopca wpisz swoje imię i nazwisko. Uzupełnij ilustrację, wpisując odpowiedzi na pytania.

1.

Jakie
mam obowiązki?

Jakie są
moje prawa?

Jakie
role odgrywam
w życiu?

Kim jestem?

4. Moja szkoła

- 1** Uzupełnij schemat dotyczący twojej klasy. Porównaj swoje odpowiedzi z odpowiedziami innych uczniów w klasie. 1.5.

Jakie wartości cenimy w klasie?

Ile osób liczy nasza klasa?

Czy jesteśmy zgraną grupą?

Co może zrobić w tym roku
nasz samorząd klasowy?

2 Czy znasz swoją szkołę? Odpowiedz na to pytanie po uzupełnieniu podanej niżej metryczki.

1.5.

Nazwa szkoły	
Adres szkoły	
Adres strony internetowej szkoły	
Patron szkoły - napisz trzy zdania na jego temat	
Tytuł hymnu szkoły	
Nazwisko dyrektora szkoły	
Organizacje, które działają w szkole - wymień trzy	

1.5. **3 Uzupełnij zdania wyrazami z ramki.**

*Ministerstwo Edukacji Narodowej, obowiązkowa, wszystkie,
Ustawa o systemie oświaty*

W Polsce do szkoły muszą chodzić _____ dzieci. Nauka jest _____ aż do 18. roku życia. Nadzór nad wszystkimi szkołami w Polsce sprawuje _____. Dokument, który zawiera szczegółowe przepisy dotyczące oświaty w całym państwie, to _____.

- **4** Zapoznaj się z fragmentem statutu twojej szkoły dotyczącym praw i obowiązków ucznia, a następnie wypisz z niego obowiązki i prawa tobie przysługujące. 1.5.

Moje prawa	Moje obowiązki

- 5** Zaproponuj zadanie, którego realizacją mógłby zająć się samorząd szkolny w tym roku szkolnym. Uzasadnij swój wybór i krótko przedstaw propozycję jego realizacji. 1.5.

- 6 Przyporządkuj opisy do wymienionych obok organów działających w szkole. W tym celu zaznacz takim samym kolorem nazwę danej instytucji i odpowiadający jej opis. Następnie dopisz do każdej z nich po jednej dodatkowej informacji.

Rada Rodziców

Tworzą go wszyscy uczniowie szkoły.

Dyrektor szkoły

Kieruje działalnością całej szkoły.

Tworzą ją wszyscy nauczyciele.

Samorząd Uczniowski

Wspiera pracę szkoły.

Rada Pedagogiczna

III. POLSKA MOJĄ OJCZYZNĄ

1. Regionalne tradycje i zwyczaje

- **1** Uzupełnij diagram, wpisując w wykropkowane miejsca dokończenie zdania. 2.1.

Moja mała ojczyzna
kojarzy mi się z...

- 2** Wykreśl litery tak, by odczytać w poziomych rzędach nazwy instytucji, w których można uzyskać informacje na temat swojej miejscowości. Następnie wypisz je pod diagramem. 2.1.

M	K	Z	U	A	T	Z	W	O	E	M	R	U	S	Z	M
A	B	I	T	B	L	O	I	O	R	T	E	S	K	A	T
K	U	R	Z	W	Ą	D	R	P	G	M	I	O	N	Y	S
P	N	K	M	O	T	Ś	W	C	M	I	N	Ó	B	Ł	P

3 Postaw krzyżyk przy stroju charakterystycznym dla twojego regionu.

2.1.

- 4** Wklej pocztówkę lub zdjęcie przedstawiające twoją miejscowość. Napisz, co uwieczniono na fotografii.

2.1.

- 5** Na podstawie dostępnych ci źródeł informacji napisz notatkę do przewodnika turystycznego, w której zachęcisz do odwiedzenia swojej miejscowości.

2.1.

2. Moja mała ojczyzna

- 1 Na mapie zaznaczono cyframi główne krainy historyczno-geograficzne Polski: Pomorze, Mazowsze, Małopolskę, Wielkopolskę, Warmię, Kujawy, Śląsk i Mazury. Wpisz ich nazwy w odpowiednich miejscach pod mapą. Nazwy dwóch krain zostały już wpisane.

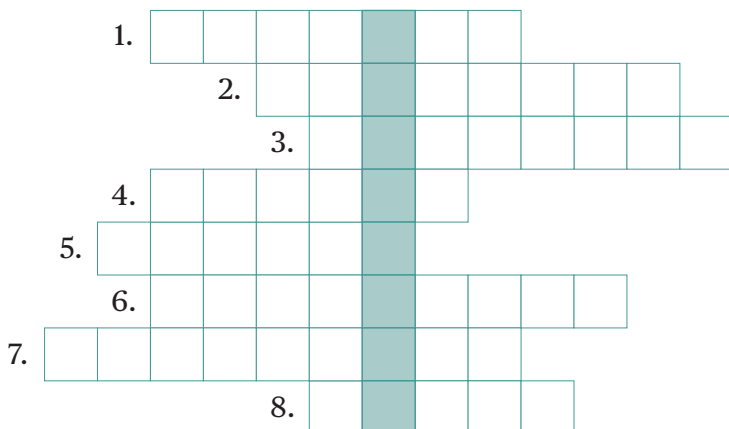
2.3.

1. _____
2. Warmia
3. _____
4. Kujawy
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____

2 Rozwiąż krzyżówkę i napisz wyjaśnienie otrzymanego hasła.

2.1.

1. Inaczej Noc Świętojańska.
2. Święto górników, uroczyscie obchodzone na Śląsku.
3. Kukła topiona w pierwszy dzień wiosny.
4. Pieśń śpiewana podczas świąt Bożego Narodzenia.
5. Jedna z krain historyczno-geograficznych Polski, słynie ze swoich jezior.
6. Na wielkanocnym stole.
7. Wieczór poświęcony wróżbom, obchodzony 29 listopada.
8. Przygotowywana na niedzielę poprzedzającą Wielkanoc.

Hasło: _____

Wyjaśnienie hasła: _____

3 Przeczytaj fragment powieści *Chłopi* napisanej przez Władysława Stanisława Reymonta i odpowiedz, jakie zwyczaje przedstawił autor. Z jakimi świętami są one związane?

2.1.

Hanka przynosiła z ojcowej izby [święcone], rozdzielając po talerzach, że każdemu po równo wypadło po kawale kielbasy, szynki, sera, chleba, jajek i placka słodkiego. [...] I pojadali z wolna, w cichości smakując święconego, że to bez tyle tygodni niezgorzej się wypościli. [...] Zaś nazajutrz, w świąteczny poniedziałek [...] chłopaki już latały z sikawkami, sprawiając sobie śmigus, albo przyczajone za drzewami nad stawem, lały nie tylko przechodzących, ale każdego, kto ino [tylko] na próg wyjrzał, że już nawet ściany były pomoczone.

Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, część III: Wiosna

4 Ze Świętami Bożego Narodzenia łączą się różne zwyczaje. Odszukaj je na rysunkach i nazwij.

2.1.

2.1. 5 Czy znasz jeszcze inne zwyczaje związane ze Świętami Bożego Narodzenia? Jeśli tak, to je wymień.

3. Jak zachować pamięć narodową?

1 Wpisz brakujący wyraz.

3.1.

Naród łączą wspólne tradycje, język, kultura, terytorium i _____.

2 Uzupełnij zdania.

3.1.

Tytuł polskiego hymnu to _____.

Jego słowa napisał _____, w _____ wieku.

Hymn powstał we _____, ponieważ Polski nie było w tym czasie na mapie Europy. Żołnierze polscy walczyli w armiach innych państw.

Na czele oddziałów polskich stał generał Jan Henryk _____.

Legiony utworzono po to, aby wywalczyły wolność _____.

3 Wymień sytuacje, kiedy śpiewa się hymn Polski. Jak trzeba się wtedy zachowywać?

3.1.

- 4 Przedstawione poniżej fotografie wykonano w miejscach niezwykle ważnych dla historii naszego narodu i państwa. Napisz, gdzie zrobiono te zdjęcia i co na nich przedstawiono.

3.1.

5 Wykonaj poniższe polecenia.

a) Podaj nazwę miejsca pamięci narodowej, które znajduje się najbliżej twojej miejscowości.

b) Jakemu wydarzeniu jest poświęcone?

c) Opisz to miejsce.

 6 Wpisz do diagramu krzyżówki elementy łączące naród. Dla ułatwienia wpisano już rozwiązanie, pierwsze litery poszczególnych haseł i wszystkie samogłoski.

				P	A					O
H	I			O		I	A			
		K	U	L		U		A		
		T		A		Y				A
J	Ę		Y	K						

7 Wymień polskie symbole narodowe.

8

Odszukaj i otocz pętlą obowiązujące obecnie polskie symbole narodowe.

3.1.

9

Przeczytaj fragment polskiej pieśni patriotycznej i wykonaj zamieszczone pod nim polecenia.

3.1.

*Jak Czarniecki do Poznania
Po szwedzkim zaborze,
Dla Ojczyzny ratowania
Wrócim się przez morze.*

a) Podaj tytuł pieśni, z której zaczerpnięto powyższy fragment.

b) Wskaż, w którym roku i gdzie powstała ta pieśń. Podkreśl poprawną odpowiedź.

1797 r., Włochy

1797 r., Polska

1795 r., Włochy

c) Napisz, jaką rolę odgrywa ta pieśń w naszym państwie od 26 lutego 1927 r.

4. Regiony Polski

- 1 Wpisz w odpowiednim miejscu na mapie drukowanymi literami nazwę swojej miejscowości. Jeśli nazwa twojego miasta jest już zapisana, to ją podkreśl. Następnie uzupełnij brakujące informacje pod mapą.

3.2.

Miejscowość, w której mieszkam, leży w powiecie _____
na terenie województwa _____. Miastem wojewódzkim jest
_____. Moja miejscowość należy do historycznego
regionu _____ (Pomorze, Warmia, Mazury,
Wielkopolska, Kujawy, Mazowsze, Małopolska, Śląsk).

IV. FUNDAMENTY EUROPY

1. Najdawniejsze dzieje człowieka

9. 1 Uzupełnij zdania.

Badaniem początków dziejów człowieka do momentu pojawienia się pisma zajmuje się _____. Życie ludzi pierwotnych możemy poznać dzięki wykopaliskom prowadzonym przez _____.

9. 2 Napisz, jakie zajęcia z życia człowieka pierwotnego przedstawiono na ilustracjach.

- 3 Jednym z najważniejszych osiągnięć człowieka z epoki kamienia było odkrycie ognia. W ramach wypisz cztery korzyści wynikające z jego zastosowania. 9.

- 4 Podpisz ilustracje przedstawiające domostwa pierwszych ludzi. Wykorzystaj pojęcia: szałas, jaskinia, ziemianka. 9.

9.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

8

9

7

3

6

5

2

1

6 Z rozsypanych słów i wyrażeń wybierz oraz podkreśl te, które pasują do określenia „osiadły tryb życia”.

życie w gromadzie, myślistwo, rybołówstwo, zbieractwo,
 przemieszczanie się z miejsca na miejsce, poszukiwanie terenów łowieckich,
 jaskinia, uprawa zboża, hodowla zwierząt, udomowienie zwierząt,
 rzemiosło, handel, epoka brązu, epoka kamienia

2. Znaczenie wynalazku pisma

1 Zaznacz literą P zdania prawdziwe, a literą F zdania fałszywe.

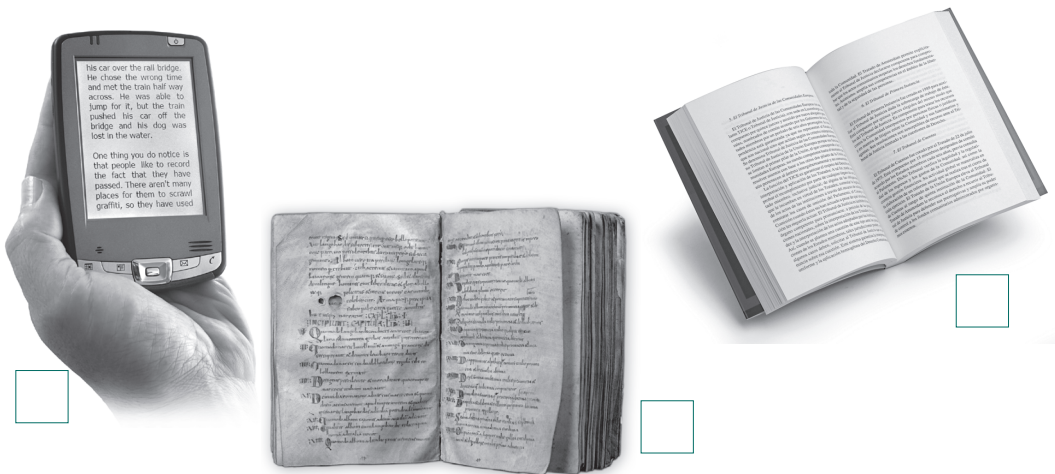
9.1.

a)	Papirus to rodzaj materiału pisarskiego wynaleziony przez Egipcjan, którzy produkowali go z rośliny rosnącej nad Nilem.	
b)	Pierwszym pismem stworzonym przez człowieka było pismo alfabetyczne.	
c)	Pergamin to materiał pisarski, który wyrabiano w średniowieczu ze skór zwierzęcych.	
d)	Papier został wynaleziony przez Chińczyków.	

2 Na lustracjach przedstawiono różne etapy rozwoju książki. Ponumeruj je tak, aby powstała uporządkowana chronologicznie historia książki. Cyfrę 1 postaw przy obrazku pokazującym najstarszy wygląd książki, cyfrę 3 - przy najnowszej wersji.

9.1.

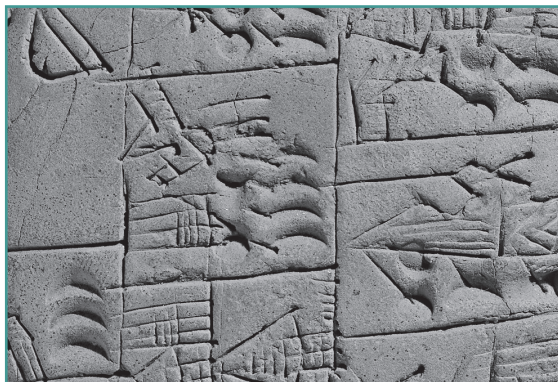

3 Połącz w pary rodzaj pisma i jego ilustrację. Wpisz litery w odpowiednich miejscach w tabeli. Uwaga, jeden z rodzajów pisma nie pasuje do żadnej ilustracji!

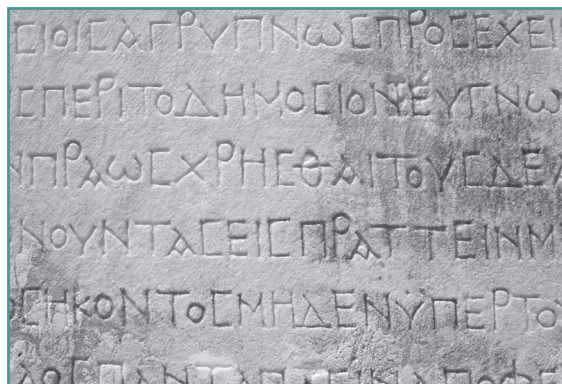
9.1.

- a) pismo obrazkowe (hieroglify)
- b) pismo klinowe
- c) pismo alfabetyczne
- d) pismo chińskie

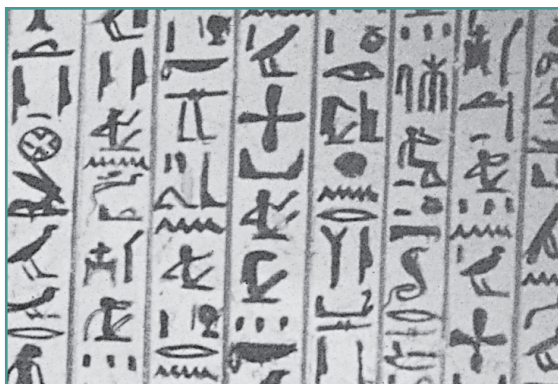
1.	2.	3.

1

2

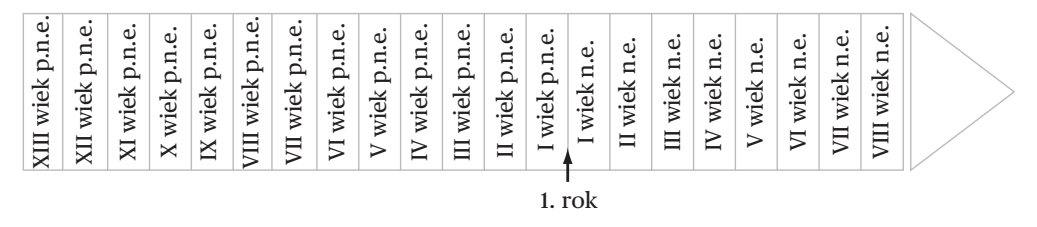
3

3. Mieszkańcy Aten

1

Na osi czasu zaznacz wiek, w którym narodziła się demokracja ateńska.

9.2.

2

Przeczytaj uważnie tekst źródłowy i wykonaj poniższe polecenia.

9.2.

Nasz ustrój polityczny nie jest naśladownictwem obcych praw, a my sami raczej jesteśmy wzorem dla innych niż inni dla nas. Nazywa się ten ustrój demokracją, ponieważ opiera się na większości obywateli, a nie na mniejszości. W sprawach prywatnych każdy obywatel jest równy w obliczu prawa; jeśli zaś chodzi o znaczenie, to jednostkę ceni się nie ze względu na jej przynależność do pewnej grupy, lecz ze względu na talent osobisty, jakim się wyróżnia.

Perykles o ustroju swojej polis

a) Na podstawie wiedzy własnej i tekstu źródłowego wyjaśnij, jaki ustrój polityczny przedstawiono w źródle i gdzie on występował.

b) Na jakich zasadach opierał się ustrój opisany przez Peryklesa?

3

Uzupełnij tabelę. Wpisz różnice między życiem niewolników i wolnych obywateli.

9.2.

Obywatel	Niewolnik

9.2.

- 4 Wpisz do tabeli najbardziej charakterystyczne cechy podanych grup społecznych starożytnych Aten (czyli takie cechy, które najbardziej odróżniają daną grupę od pozostałych).

Obywatele	
Ludzie wolni	
Niewolnicy	

9.2.

- 5 Przeczytaj tekst źródłowy i odpowiedz na zamieszczone pod nim pytania.

*Piękniej jest, gdy kobieta w domu siedzi, niż gdy biega po mieście,
mężczyźnie zaś mniej przystoi siedzieć w domu, niż troszczyć się o rzeczy,
które są poza domem.*

*Będziesz musiała [żono] w domu siedzieć, wysyłać na robotę tych ze służby,
którzy pracować mają poza domem, a kierować tymi, którym praca w domu
przypada, przyjmować wszystko, co do domu przynoszą, i z tego rozdzielać
między ludzi tę część, która przeznaczona jest na spożycie, a co do reszty
dbać i pilnować, by zapasy przeznaczone na rok nie rozeszły się w ciągu
miesiąca. Gdy wełnę zniosą do domu, zatroszczyć się musisz, by ci, którym
potrzeba, dostali odzież i aby z surowej mąki dobry chleb wypiekano, twoją
musi być troską. Jeden tylko z twych obowiązków, być może, wyda ci się mniej
przyjemny; gdy zachoruje ktoś ze służby, wypadnie ci pielęgnować go, aby
wyzdrowiał.*

Ateński filozof i historyk Ksenofont o obowiązkach żony

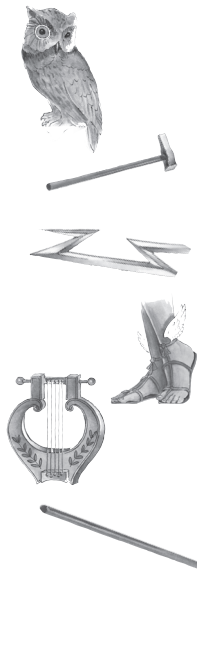
a) Jakie obowiązki miała żona?

b) Jaka rolę odgrywał mężczyzna w społeczeństwie?

4. Kultura starożytnych Greków

 1 Obok ilustracji przedstawiających atrybuty (charakterystyczne przedmioty) greckich bóstw wpisz do tabeli właściwe imiona bogów.

9.2.

	bogini mądrości i sztuki
	bóg ognia
	pan nieba
	bóg złodziei i kupców
	patron poetów, opiekun
	władca mórz i oceanów

 2 Przeczytaj fragment *Mitologii* Jana Parandowskiego i odpowiedz na zamieszczone pod nim pytania.

9.2.

Olimp był właściwym królestwem Dzeusa, odkąd [...] podzielił się on władzą nad światem z dwoma braćmi: Posejdonem i Hadesem. Wszyscy trzej ciągnęli losy. Dzeusowi dostało się niebo i ziemia wraz z Olimpem, Posejdonowi morze, Hadesowi królestwo umarłych w podziemiu. Dzeus jako pan nieba, obwołał się bogiem najwyższym, któremu wszyscy winni posłuszeństwo.

a) Kto rządził na Olimpie?

b) Którzy bogowie sprawowali władzę nad światem i jak się nią podzielili?

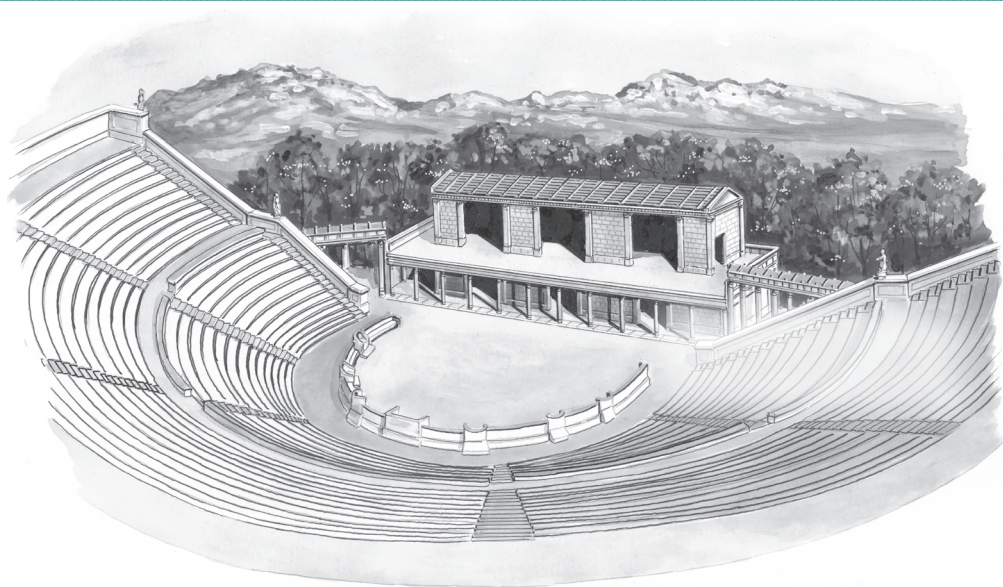

3 Napisz notatkę o wyglądzie teatru greckiego. Wykorzystaj tekst źródłowy i ilustrację.

9.2.

Trzeba również uważać, żeby teatr nie był wystawiony na działanie południowego słońca. [...] Zakładanie fundamentów będzie ułatwione, jeśli teatry będą planowane na wzgórzach. [...] Nad fundamentami, poczynając od podmurowania, trzeba wykonać stopnie z kamienia albo marmuru. [...] Dojścia do miejsc siedzących powinny być liczne i szerokie, przy czym górnych przejść nie należy łączyć z dolnymi; mają one prowadzić z każdego miejsca bezpośrednio, prosto i bez zakrętów, aby publiczność opuszczając teatr nie tłoczyła się, lecz z każdego miejsca miała oddzielne i bezpośrednie wyjście. Należy również uważać, żeby wybrane miejsca nie były głuche, lecz by głos mógł się rozchodzić wyraźnie i czysto.

Witruwiusz o zakładaniu teatru

4 W architekturze greckiej wyróżniamy trzy style. Przypatrz się uważnie przedstawionym kolumnom i napisz nazwy porządków architektonicznych, które reprezentują.

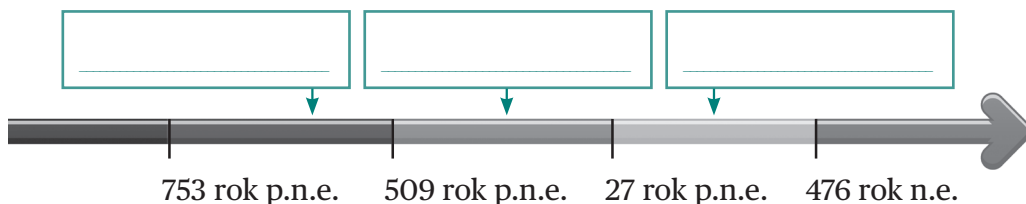
9.2.

5. Mieszkańcy Rzymu

1 Uzupełnij taśmę czasu - wpisz w ramki nazwy ustrojów politycznych panujących w starożytnym Rzymie w danym okresie historycznym.

9.3.

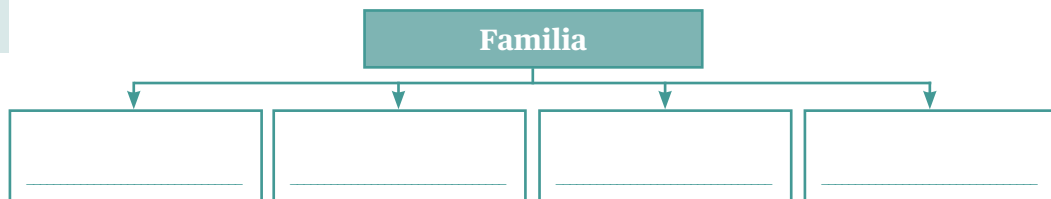
2 Uzupełnij zdania.

9.3.

W starożytnym Rzymie najuboższą warstwą obywateli był tak zwany _____.
_____. Ustrój polityczny panujący w Rzymie po obaleniu republiki nazywamy _____.
Najwyższymi urzędnikami rzymskimi byli _____, którzy sprawowali m.in. dowództwo nad wojskiem. Byli wybierani na rok przez _____.
Innym przykładem urzędnika był _____, który rządził w Rzymie jednoosobowo w sytuacji zagrożenia państwa.

3 Uzupełnij schemat - wpisz w okienka członków rzymskiej rodziny.

9.3.

4 Ilustracja przedstawia rekonstrukcję jednego z placów w starożytnym Rzymie - *Forum Boarium*. Przyjrzyj się jej i uzupełnij zdania.

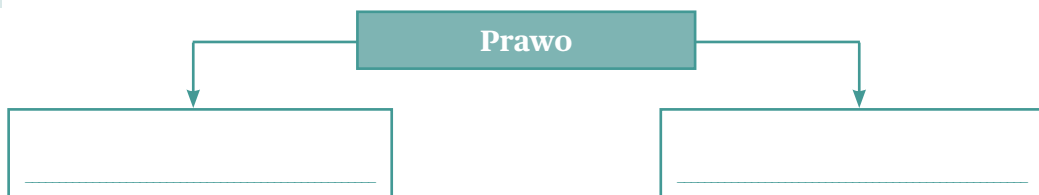
9.3.

Na Forum Boarium handlowano _____. Rzymianie, podobnie jak Grecy, ozdabiali budowle za pomocą _____.

5 Uzupełnij schemat - wpisz w ramki rodzaje prawa stworzonego przez Rzymian.

9.3.

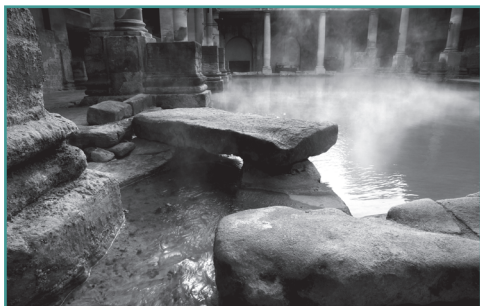
6. Kultura starożytnych Rzymian

- 1 Podpisz przedstawione na ilustracjach zabytki architektury rzymskiej. Wykorzystaj nazwy umieszczone w ramce.

9.3.

Panteon, akwedukt, łuk triumfalny, termy, Koloseum

9.3. **2** W trzech zdaniach opisz znaczenie dróg dla starożytnych Rzymian.

 3 Prawo rzymskie odegrało dużą rolę w tworzeniu współczesnych systemów prawnych. Wiele jego zasad obowiązuje także dziś. Spośród przedstawionych poniżej maksym prawa rzymskiego wybierz jedną i napisz, jak ją rozumiesz.

9.3.

Nieznajomość prawa szkodzi.

Nikt nie ponosi odpowiedzialności za swoje myśli.

Prawo nie działa wstecz.

Należy wysłuchać dwóch stron sporu.

Nikogo nie należy karać po raz drugi za to samo.

9.3. **4** Połącz pojęcie z jego wyjaśnieniem. Wpisz litery w odpowiednich miejscach w tabeli.

1. forum	a) obiekty rekreacyjne, na które składały się sale gimnastyczne i duże łaźnie
2. romanizacja	b) odkryta arena, na której występowali walczący gladiatorzy
3. termy	c) rynek stanowiący centrum miasta
	d) przejście języka i rzymskich wzorców
4. amfiteatr	e) duży budynek usytuowany na rynku głównym miasta, pełniący funkcję hali targowo-sądowej

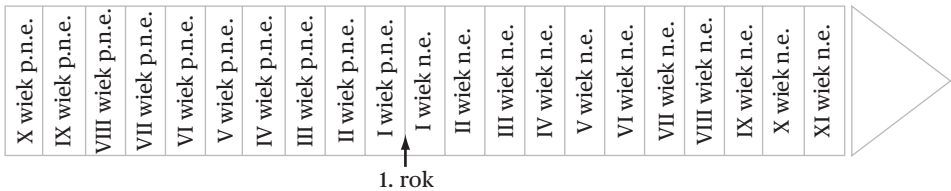
1.	2.	3.	4.

7. Narodziny chrześcijaństwa

1

Zaznacz na osi czasu wiek, w którym narodziło się chrześcijaństwo.

9.4.

2

Połącz pojęcia z ich objaśnieniami. Wpisz litery w odpowiednich miejscach w tabeli.

9.4.

1. Jahwe

a) dziesięć przykazań; zbiór podstawowych nakazów moralnych
2. Dekalog

b) imię Boga Izraelitów

c) religia Żydów zakładająca wiarę w jednego Boga
3. Biblia

d) Pismo Święte; składa się ze Starego i Nowego Testamentu
4. judaizm

e) siódmy dzień tygodnia, będący dla Żydów ważnym świętem

1.	2.	3.	4.

3

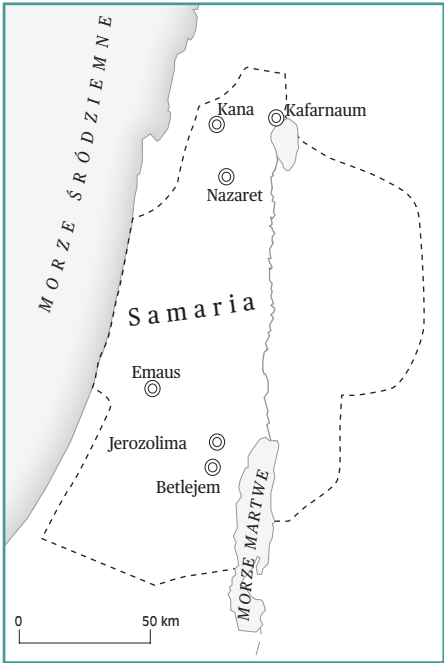
Na mapie konturowej:

a) zamaluj kolorem żółtym obszar Palestyny,

b) podkreśl kolorem niebieskim miejsce narodzin Jezusa,

c) podkreśl kolorem czerwonym miejsce, w którym Jezus dorastał i pracował.

9.4.

V. EUROPA ŚREDNIOWIECZNA

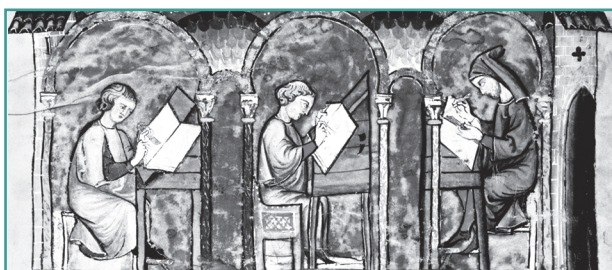
1. Mnisi

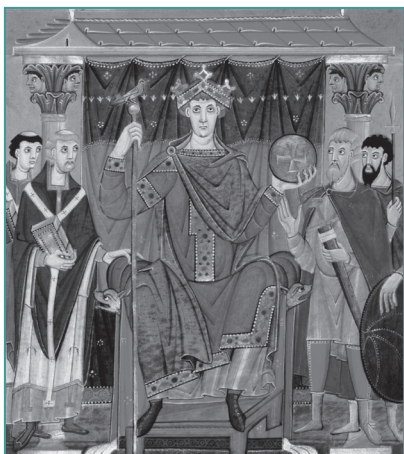
11.

- 1 W średniowieczu wpływy Kościoła były widoczne w wielu dziedzinach życia. Poniższe ilustracje prezentują zajęcia średniowiecznych duchownych. Podpisz je. Wykorzystaj umieszczone w ramce podpovedzi.

*prowadzenie szkół i nauczanie religii,
nadzorowanie budowy świątyń, przepisywanie ksiąg,
zajmowanie się polityką (sprawami państwa)*

Źródło: http://www.powolanie.bernardyni.pl/viewpage.php?page_id=14
(dostęp z dnia 18.04.2012)

-
- A horizontal number line with tick marks labeled from 1 to 24. The line has arrows at both ends, indicating it continues infinitely in both directions.

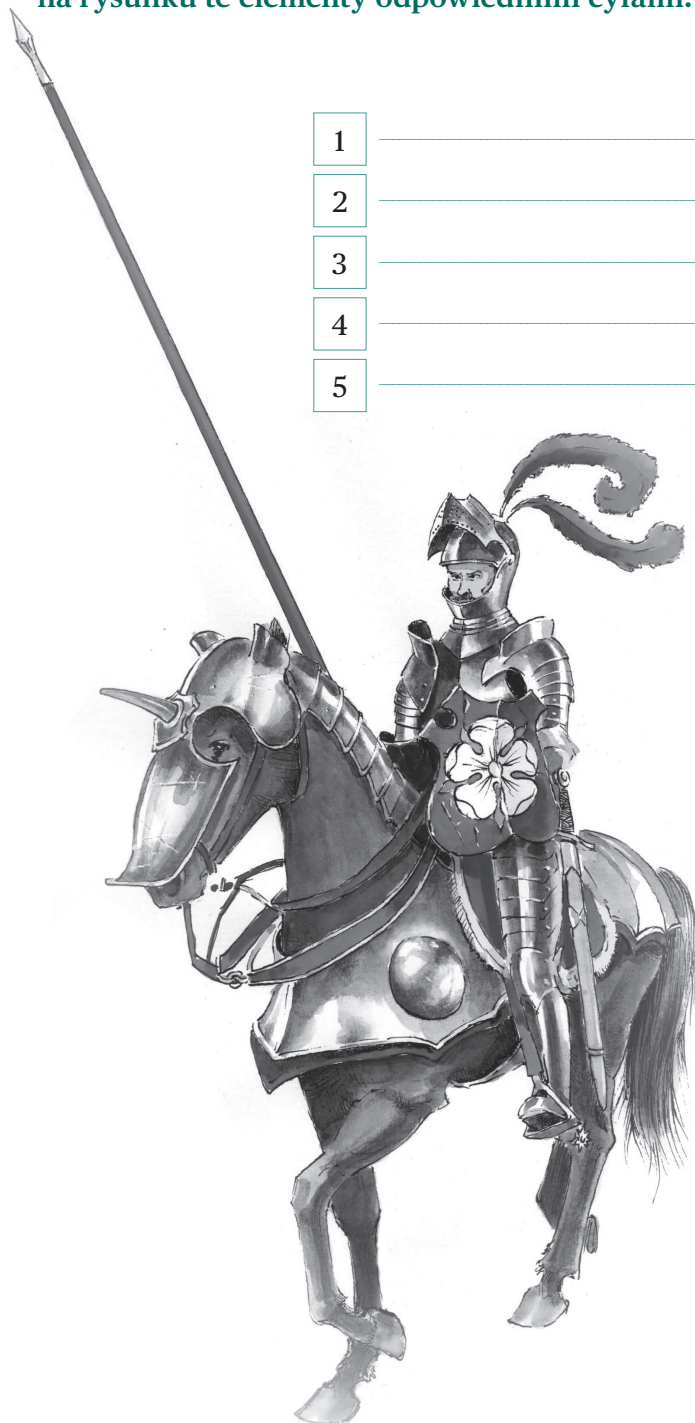
- b) Wyobraź sobie, że jesteś zakonnikiem, a następnie opisz swój dzień. Wykorzystaj określenia z tekstu źródłowego.

2. Rycerze

- 1 Wymień nazwy elementów zbroi średniowiecznego rycerza. Oznacz na rysunku te elementy odpowiednimi cyfami.

12.

1

2

3

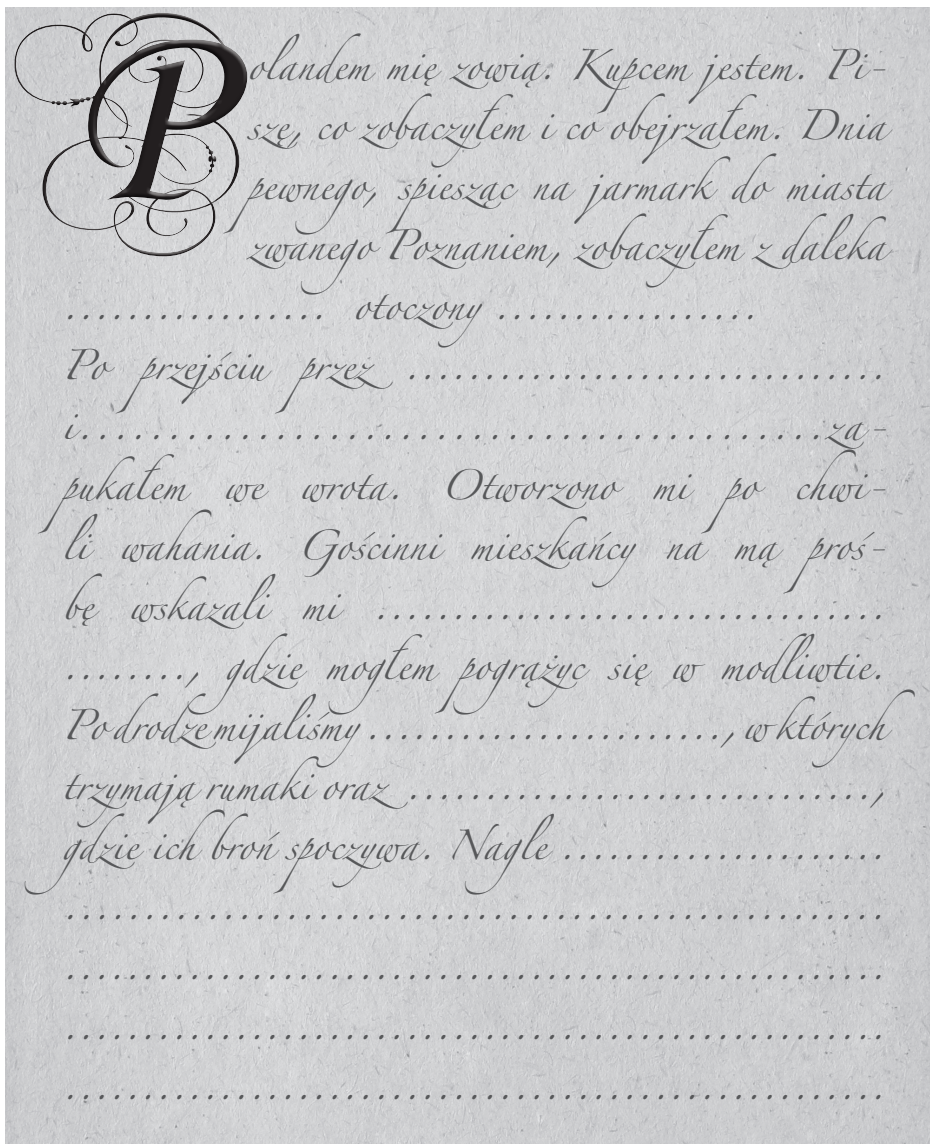
4

5

Podczas wycieczki twojej klasy do archiwum jego pracownik pokazał wam pewien list. Niestety, prawie niczego nie można było z niego odczytać, ponieważ tak bardzo był zniszczony. Dało się rozpoznać piękny inicjał oraz kilka wyrazów, które brzmiały bardzo tajemniczo.

Przeczytaj poniższe wyrazy, a następnie uzupełnij nimi tekst. Dokończ list.

kaplica zamkowa, most zwodzony, zamek, zbrojownia,
fosa, stajnie, mury obronne

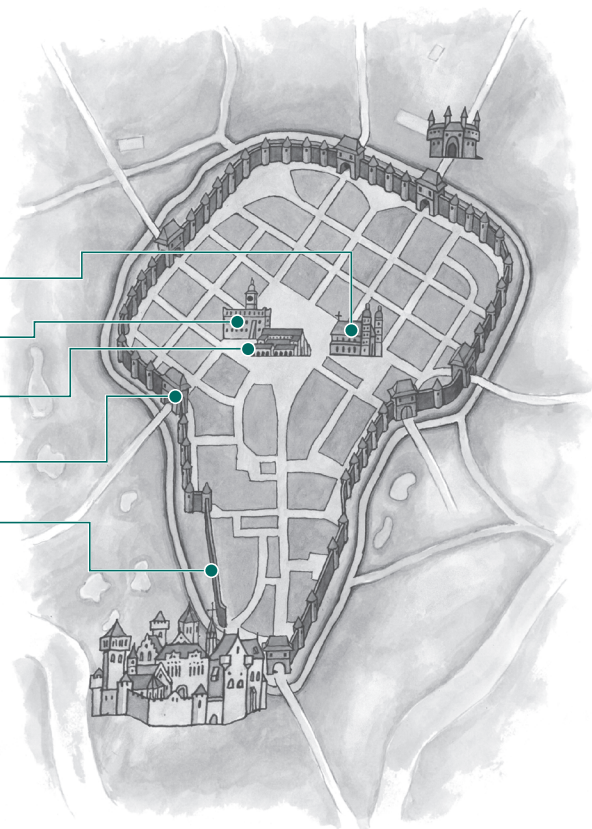

3. Mieszczanie

- **1** Uzupełnij legendę nazwami fragmentów zabudowy średniowiecznego miasta.

13.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

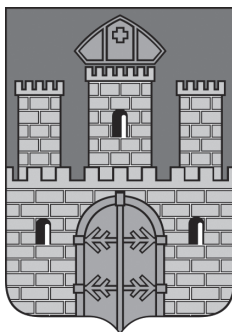

- **2** Wyjaśnij, co symbolizują bramy na prezentowanych poniżej herbach miast średniowiecznych.

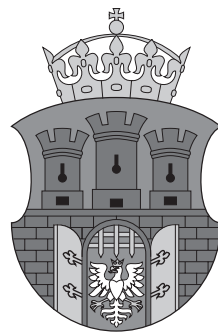
13.

herb Torunia

herb Włocławka

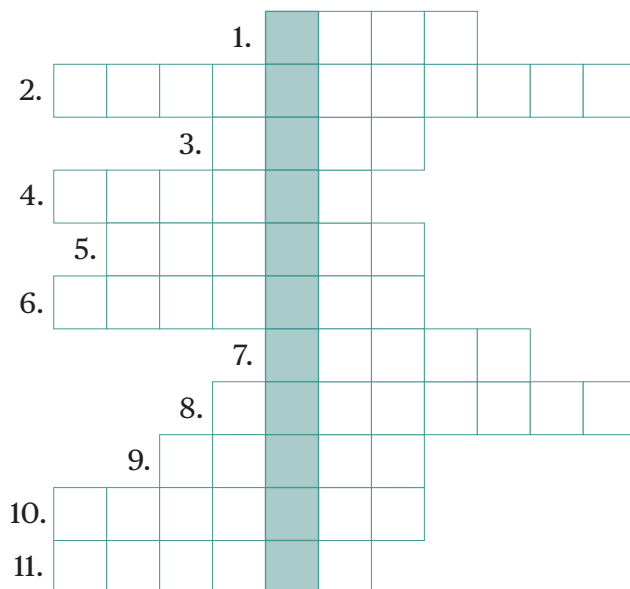
herb Krakowa

3

Rozwiąż krzyżówkę dotyczącą średniowiecznego miasta i napisz wyjaśnienie hasła powstałego w zaznaczonej kolumnie.

13.

1. Chroniły mieszkańców miasta przed nieprzyjacielem.
2. Na przykład złotnik, szewc, garncarz.
3. Zrzeszenie rzemieślników wykonujących ten sam zawód.
4. Siedziba władz miasta.
5. Wieża należąca do murów obronnych.
6. Inaczej założenie miasta.
7. Umieszczano go na wieży ratusza.
8. Miejsce pracy rzemieślnika.
9. Główny plac miasta.
10. Budynek, w którym mieszkańcy miasta spotykali się na modlitwie.
11. Zajmował się handlem.

Hasło: _____

Wyjaśnienie: _____

4. Chłopi

- 1 Przeczytaj tekst źródłowy, a następnie wykonaj zamieszczone pod nim polecenia.

14.

Prawie wszystkie wsie leżą nad jeziorami, strumieniami i rzekami, przy czym zagrody wieśniaków są najczęściej ustawione we dwa rzędy, luzem; domy w nich są drewniane albo gliniane, niskie i przeważnie kryte strzechą słomianą, czasem gontami; wyjątek stanowią tu folwarki i dwory pańskie, które są okazalsze i lepiej wyposażone.

Marcin Kromer, *Polska czyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach i sprawach publicznych Królestwa Polskiego* księgi dwie

- a) Podpisz, w którym domu mieszkał chłop, a w którym - pan.

- b) Wyjaśnij znaczenie pojęć: strzecha, gont. Skorzystaj z encyklopedii lub słownika języka polskiego.

- c) Napisz, w jakich miejscach najczęściej były zlokalizowane wsie.

2 Na ilustracjach przedstawiono prace na roli, jakie wykonywali chłopci. Po zapoznaniu się z ilustracjami wykonaj polecenia.

14.

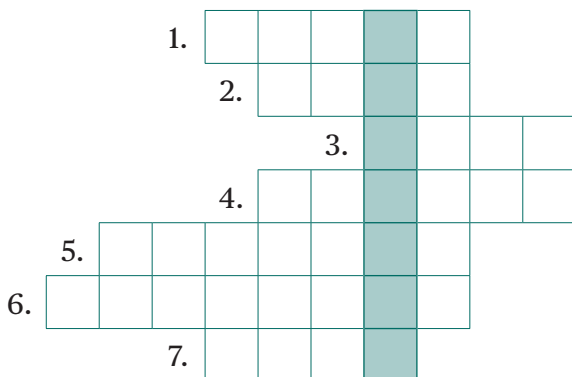
- a) Podpisz ilustracje pojęciami: siew, orka, żniwa, młócenie.
- b) Określ kolejność prac wykonywanych na wsi, właściwie numerując ilustracje. Cyfrę 1 postaw w kratce przy pierwszej czynności, a cyfrę 4 - w kratce przy ostatniej czynności.
- c) Na podstawie ilustracji napisz, jakie narzędzia chłopci wykorzystywali do pracy na roli.

VI. PAŃSTWO POLSKIE ZA PANOWANIA PIASTÓW

1. Zanim powstała Polska

 1 Rozwiąż krzyżówkę, a następnie wyjaśnij znaczenie hasła.

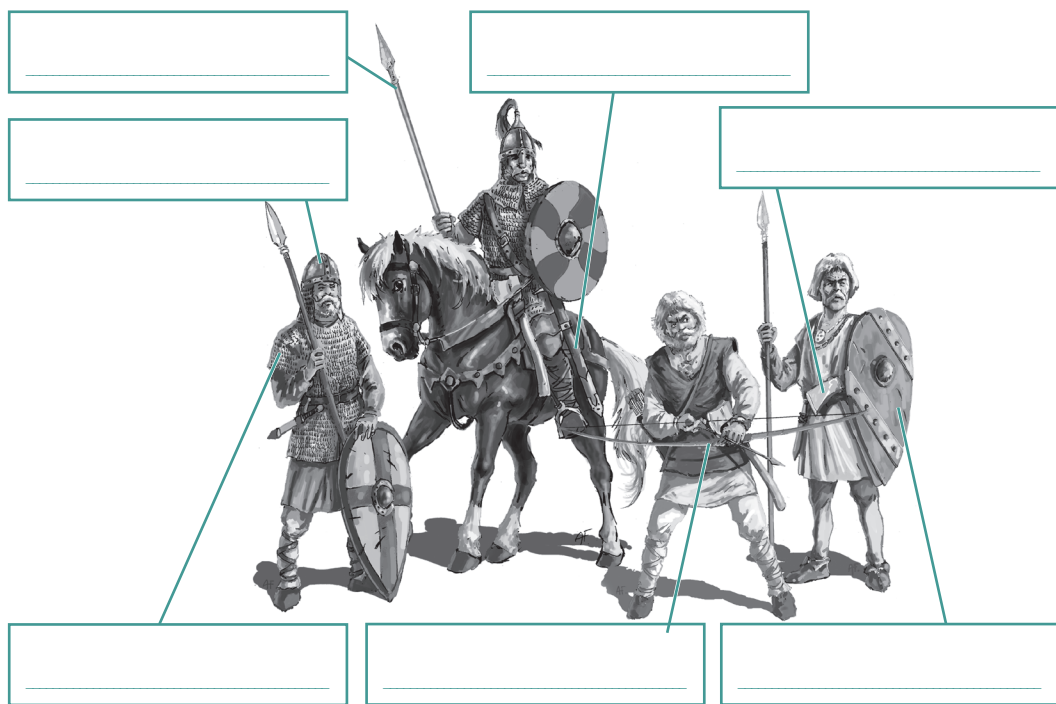
10.1.

1. Obszar, na którym wspólnie gospodarowała pewna liczba rodzin.
2. Zgromadzenie wszystkich dorosłych mężczyzn należących do plemienia.
3. Osada obronna.
4. Wspólnota składająca się z wielu rodów.
5. Miasto założone przez Lecha.
6. Płot zbudowany z ostro zakończonych pali.
7. Wypełniony wodą rów, który bronił dostępu do osady obronnej.

Wyjaśnienie hasła:

2 Podaj nazwę szlaku handlowego, którym Rzymianie podróżowali nad Bałtyk. Wyjaśnij pochodzenie tej nazwy.

4 Dokończ zdania.

Słowiański oddział wojskowy nazywamy _____.

Na jej czele stał dowódca, który nosił tytuł _____.

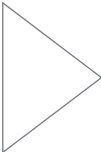
Był on wybierany przez _____,

czyli zgromadzenie wszystkich dorosłych mężczyzn.

2. Państwo Mieszka I

10.3. 1 Zaznacz na osi czasu wiek, w którym powstało państwo polskie.

II wiek	III wiek	IV wiek	V wiek	VI wiek	VII wiek	VIII wiek	IX wiek	X wiek	XI wiek	XII wiek	XIII wiek	XIV wiek	XV wiek	XVI wiek
---------	----------	---------	--------	---------	----------	-----------	---------	--------	---------	----------	-----------	----------	---------	----------

2 Uzupełnij zdania.

10.2. Pierwszym historycznym władcą Polski był _____.

Pierwszą stolicą Polski było _____.

Pierwszą dynastią sprawującą rządy na tronie polskim była dynastia

_____.

Pierwszym królem Polski był _____.

Pierwszym biskupem Polski został _____.

3 Jednym z najważniejszych zabytków sztuki romańskiej w Polsce są Drzwi Gnieźnieńskie. Przedstawiono na nich historię życia i męczeńskiej śmierci świętego Wojciecha. Poniżej zaprezentowano cztery sceny związane z życiem i działalnością biskupa Wojciecha. Podpisz je, wykorzystując informacje umieszczone w ramce. Ponumeruj sceny zgodnie z porządkiem chronologicznym – cyfrę 1 postaw przy najstarszym wydarzeniu. Po wykonaniu tych poleceń uzupełnij zdanie.

oddanie Wojciecha do szkoły katedralnej w Magdeburgu, wykupienie zwłok przez księcia Bolesława Chrobrego, nadanie Wojciechowi godności biskupa Pragi przez cesarza Ottona II, śmierć męczeńska biskupa Wojciecha, chrzest nawróconego Prusa

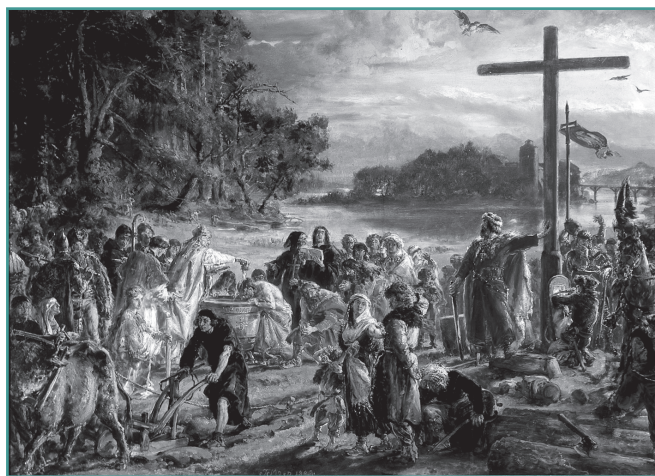
Brakuje ilustracji przedstawiającej: _____.

_____.

4 Na obrazie przedstawiono jedno z najważniejszych wydarzeń w historii Polski. Napisz, jakie to wydarzenie, w którym roku miało miejsce i jakie jest jego znaczenie.

10.2.

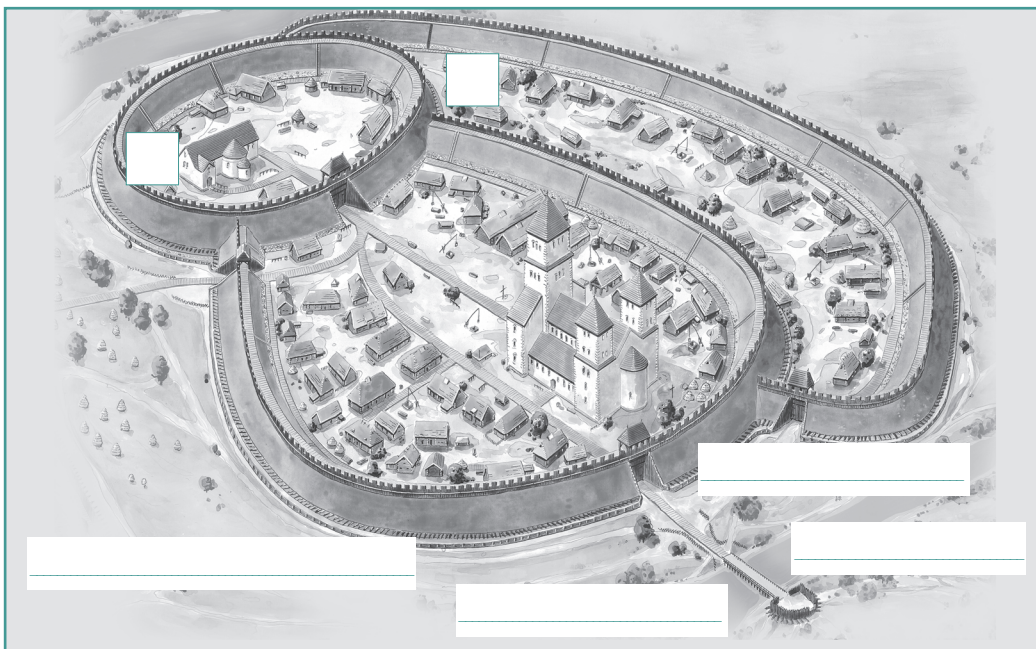
Wydarzenie: _____

Data: _____

Znaczenie: _____

 5 Zapoznaj się z ilustracją, a następnie wykonaj polecenia.

10.2.

- Zaznacz cyfrą 1 gród, a cyfrą 2 podgrodzie.
- Podpisz elementy obronne budowli: fosa, wał drewniano-ziemny, most, brama.
- Jaką rolę odgrywały grody w systemie organizacji państwa?

10.2. **6** Wpisz w tabeli obok zdań prawdziwych literę P, a obok zdań fałszywych literę F.

a) Społeczeństwo epoki wczesnopiastowskiej było jednolite.	
b) Ciężar utrzymania państwa spoczywał na możnych.	
c) Chłopi zobowiązani byli do posług i danin na rzecz władcy.	
d) Książę uznawany był za dziedzicznego właściciela państwa.	

3. Panowanie Bolesława Chrobrego

1 Przyjrzyj się mapie, a następnie wykonaj polecenia.

10.4.

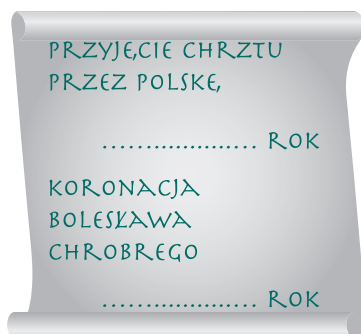
- Wpisz na mapie nazwy historycznych krain Polski: Pomorze Zachodnie, Pomorze Gdańskie, Wielkopolska, Mazowsze, Śląsk, Małopolska.
- Zaznacz kolorem czerwonym granice państwa z czasów Mieszka I, a kolorem czarnym granice z czasów Bolesława Chrobrego.

- Porównaj granice państwa z czasów Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Sformułuj wniosek.

2 Wpisz w wykropkowane miejsca daty wydarzeń.

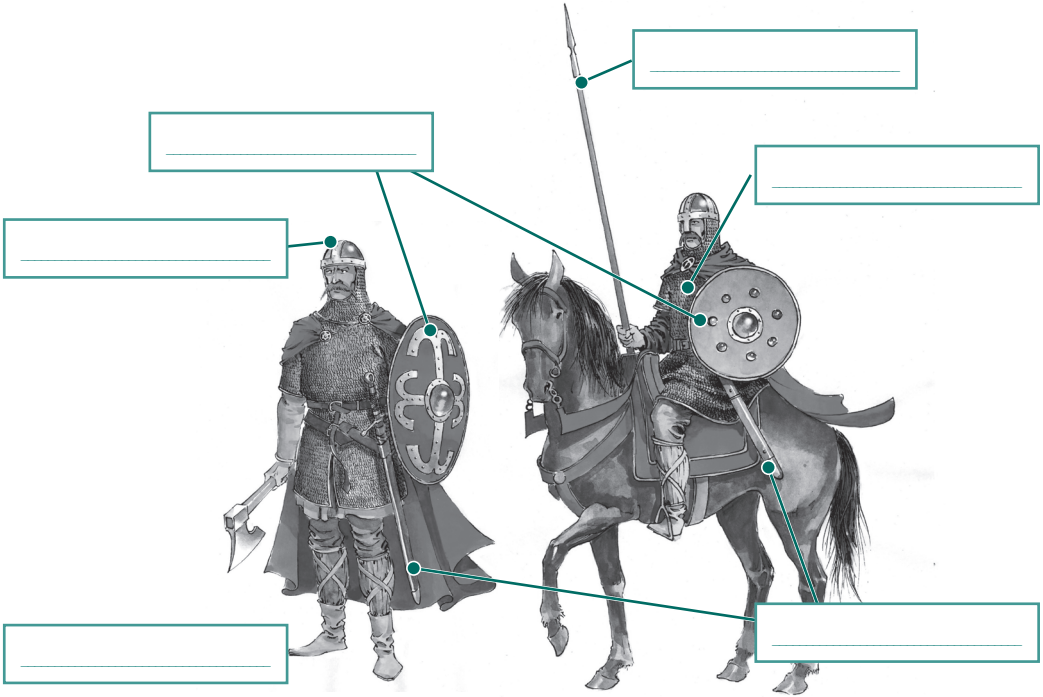
10.4.

10.4.

- 3 Podpisz ilustrację. Wykorzystaj pojęcia „tarczownik” i „pancerny”. Zaznacz elementy uzbrojenia: 1. pancerz, 2. hełm, 3. tarcza, 4. miecz, 5. włócznia, 6. topór. Wpisz w wy kropkowane miejsca odpowiednie cyfry.

10.4.

- 4 Dopasuj tytuł urzędnika do pełnionej przez niego funkcji i wpisz we właściwe miejsce tabeli.

wojewoda, kasztelan, kanclerz, skarbnik

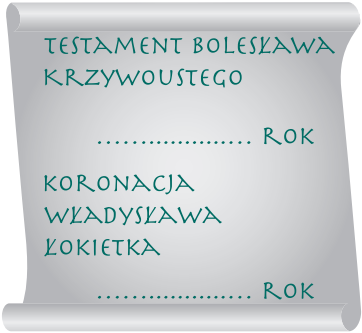
Urzędnik	Funkcja
	Kierował kancelarią panującego.
	Dbał o finanse dworu i państwa.
	Dowodził wojskiem.
	Zarządzał grodem.

5 Oblicz, ile lat upłynęło:

- a) od początku panowania Bolesława I Chrobrego do jego śmierci
- b) od początku panowania Bolesława I do zjazdu gnieźnieńskiego
- c) od początku panowania Bolesława I do jego koronacji
- d) od zjazdu gnieźnieńskiego do koronacji Bolesława Chrobrego

4. Od rozbitcia do zjednoczenia

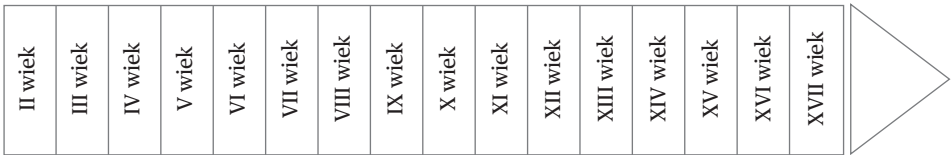
1 Wpisz w wy kropkowane miejsca daty wydarzeń.

III etap edukacyjny

2 Zaznacz na osi czasu okres rozbitcia dzielnicowego.

III etap edukacyjny

3 Ułóż w kolejności chronologicznej wydarzenia z czasów panowania Władysława Łokietka. Postaw przy nich cyfry od 1 (najwcześniejsze wydarzenie) do 3 (najpóźniejsze).

III etap edukacyjny

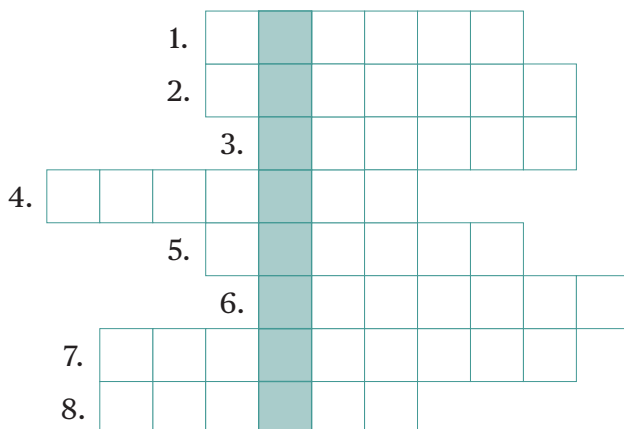
Koronacja Władysława Łokietka na króla Polski. _____

Krzyżacy zajmują Pomorze Gdańskie. _____

Bitwa pod Płowcami. _____

4 Rozwiąż krzyżówkę. Odczytaj hasło i napisz jego wyjaśnienie.

1. Miejsce bitwy stoczonej 27 września 1331 roku.
2. Zajęte podstępem w 1308 roku przez Krzyżaków.
3. Imię księcia, który sprowadził na ziemie polskie Krzyżaków.
4. ...katolicki - odegrał dużą rolę w procesie jednoczenia ziem polskich.
5. Najstarszy członek rodu.
6. W XIII wieku najeżdżali ziemie polskie.
7. Wydzielona na mocy testamentu Bolesława Krzywoustego, np. Śląsk, Wielkopolska.
8. Miasto, w którym w 1320 roku odbyła się koronacja.

Hasło: _____

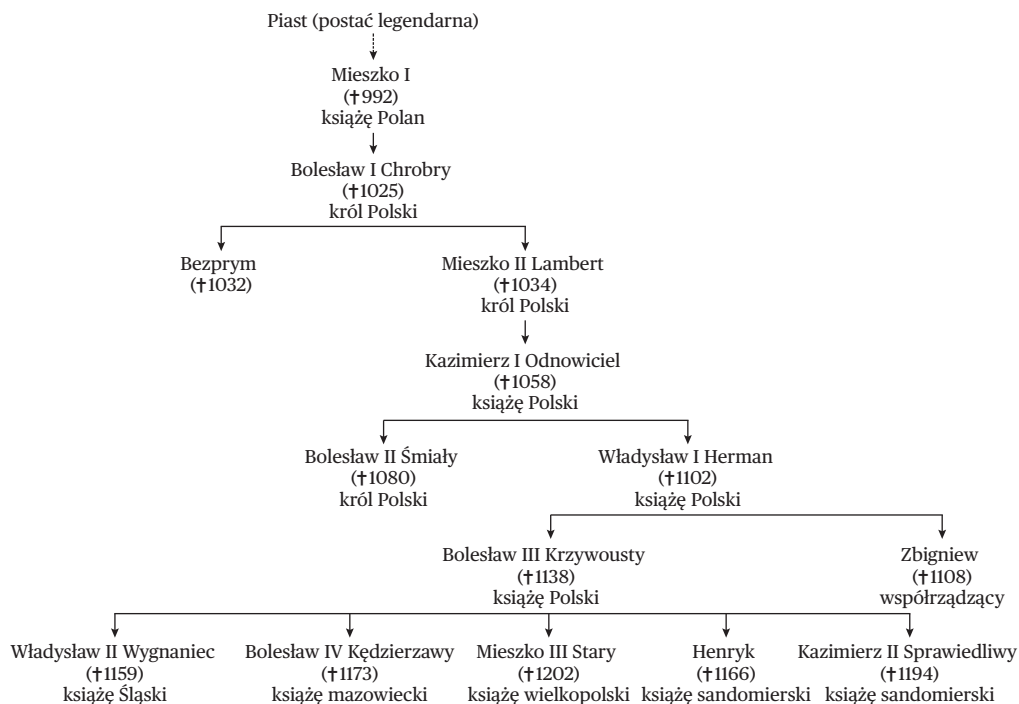
5 Zapoznaj się z fragmentem drzewa genealogicznego Piastów i uzupełnij zdania.

III etap
edukacyjny

Ojcem księcia Bolesława Krzywoustego był _____ .

W początkowym okresie panowania Bolesław Krzywousty dzielił władzę ze swoim bratem _____ .

Pierwszym seniorem został _____ .

6 Wykorzystaj informacje z drzewa genealogicznego z ćwiczenia 4 i zamaluj na mapie konturowej kolorem:

- a) czerwonym dzielnicę senioralną,
- b) zielonym dzielnicę dziedziczną Władysława Wygnańca,
- c) niebieskim dzielnicę Mieszka Starego,
- d) żółtym dzielnicę Bolesława Kędzierzawego.

III etap
edukacyjny

5. Kazimierz Wielki i jego państwo

 1 Uzupełnij zdania. Wykorzystaj informacje podane w ramce.

10.5.

ziemie polskie, Władysław Łokietek, pokój, 1333, 1343, Piastowie, Krzyżacy

Kazimierz Wielki objął tron w _____ roku po swoim ojcu _____
_____. Głównym celem działań nowego
władcy było dążenie do zjednoczenia _____ i zapewnienie
państwu _____. W _____ roku król zawarł w Kaliszu
pokój z _____. Kazimierz Wielki był ostatnim królem
Polski z rodu _____.

 2 Na mapie konturowej:

10.5.

- zamaluj kolorem czerwonym ziemie odziedziczone przez Kazimierza Wielkiego po ojcu,
- pokreśl nazwę państwa sąsiadującego z Polską, które stanowiło największe zagrożenie dla naszych ziem,
- zakreśl kolorem zielonym ziemie odzyskane i przyłączone przez Kazimierza Wielkiego.

3

Zaznacz na osi czasu wiek, w którym władzę sprawował Kazimierz Wielki.

10.5.

II wiek	III wiek	IV wiek	V wiek	VI wiek	VII wiek	VIII wiek	IX wiek	X wiek	XI wiek	XII wiek	XIII wiek	XIV wiek	XV wiek	XVI wiek
---------	----------	---------	--------	---------	----------	-----------	---------	--------	---------	----------	-----------	----------	---------	----------

4 Zapoznaj się z tekstami źródłowymi, a następnie odpowiedz na zamieszczone pod nimi pytania.

10.6.

Rycerze i szlachta obowiązani są do wyprawy wojennej i powinni służyć z bronią. [...]

Rody szlacheckie wywodzą zawsze swój początek od przodków [...]. Jeśli przeto ktoś mieni się szlachcicem i uważa się za równego innym szlachcicom, a ci temu zaprzeczają, ma dla udowodnienia szlachetnego swego pochodzenia przyprowadzić sześciu poważnych mężów, z których dwaj pochodzą z jego rodu i ci dwaj pod przysięgą zeznają, że pochodzi z ich domu i rodu ojcowskiego.

Statut wiślicki Kazimierza Wielkiego

Do szlachty bowiem zalicza się tych, których przodkowie czy rodzice zostali do tego stanu powołani i zobowiązani do służby wojskowej, otrzymując znak rodowy, albo też ci, którzy sami sobie na to zasłużyli swą dzielnością. Jednakże za coś znamienitszego uchodzi to, że ktoś się urodził szlachcicem, aniżeli to, że nim został. Szlachcic z urodzenia powinien pochodzić z ojca szlachcica i matki szlachcianki, złączonych ważnym w obliczu prawa węzłem małżeńskim, jakkolwiek i matka pochodzenia mieszczańskiego nie przekreśla szlachectwa dzieci, byleby szlachcicem był ojciec.

[...] Moc udzielania tego zaszczytu, to jest szlachectwa, ma sam władca i udziela go już to kierując się własnym przekonaniem i chęcią wyświadczenia dobrodziejstwa, już to opierając się na świadectwie i swego rodzaju adopcji ze strony sławnych i wybitnych przedstawicieli jakiegoś rodu; oni to udzielają swego rodowego znaku temu, kto w ten sposób zastaje uszlachcony. [...]

Marcin Kromer, Polska, czyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach i sprawach publicznych Królestwa Polskiego księgi dwie

a) Na czym polegał podstawowy obowiązek szlachty wobec króla?

b) Kto mógł należeć do stanu szlacheckiego?

c) Napisz, jak należało postąpić, by zgodnie z prawem dowieść swego szlacheckiego pochodzenia.

INDEKS HASEŁ

A

Akwedukt 49
Amfiteatr 50

B

Biblia 51
Bitwa pod Płowcami 67
Bolesław Chrobry 65–67
Bolesław Kędzierzawy 69
Bolesław Krzywousty 68
Brama 64

C

Chłop 58
Chronologia 10
Chrześcijaństwo 51
Człowiek pierwotny 38–40

D

Dekalog 51
Demokracja ateńska 43
Drzewo genealogiczne 20
Dyrektor szkoły 26
Dzielnica senioralna 69

E

Epoka
– brązu 40
– kamienia 39

F

Familia 48
Forum 50
Fosa 55, 64

G

Gont 58
Gród 64

H

Hełm 66
Herb 56
Hieroglify zob. pismo obraz-
kowe
Historia 4–5
Historyk 6–7
Hymn 32, 36

J

Jahwe 51
Jaskinia 39
Judaizm 51

K

Kalendarz 10
Kancelarz 66
Kaplica zamkowa 55
Kasztelan 66
Kazimierz Wielki 70–71
Klasa 23
Kolosium 49
Krzyżacy 67, 70

L

Ludzie wolni 44

Ł

Łuk triumfalny 49

M

Mapa 12–13
Miasto 56
Miecz 66
Mieszczanin 56
Mieszko I 62, 65
Mieszko Stary 69
Ministerstwo Edukacji
Narodowej 24
Mitologia 45
Młócenie 59
Mnich 52–53

Most 64

– zwodzony 55
Mur obronny 55
Muzeum 14–16

N

Niewolnik 43–44

O

Obywatel 43–44
Ogień 39
Olimp 45
Orka 59
Osiadły tryb życia 41

P

Pancerny 66
Pancerz 66
Panteon 49
Papirus 41
Pergamin 41
Piastowie 70
Pismo
– alfabetyczne 41, 42
– chińskie 42
– obrazkowe 42
Podgrodzie 64–63
Prawo 48
– rzymskie 50

R

Rada
– Pedagogiczna 26
– rodziców 26
Region 28, 30, 37
Rodzina 18–19
Romanizacja 50
Rozbicie dzielnicowe 67
Rycerz 54–55

S

Samorząd
– szkolny 25
– uczniowski 26
Senior 68
Siew 59
Skarbnik 66
Społeczeństwo 17
Stajnia 55
Strzecha 58
Styl architektoniczny 47
Szałas 39
Szkoła 23–24

T

Tarcza 66
Tarczownik 66
Teatr grecki 46
Termy 49–50
Topór 66
Tysiąclecie 10

U

Ustawa o systemie oświaty 24

W

Wał 64
Wiek 10
Władysław Łokietek 67
Władysław Wygnaniec 69
Włócznia 66
Wojewoda 66

Z

Zabytek 14–16
Zakonnik 52–53
Zamek 55
Zbrojownia 55
Ziemianka 39

Ź

Źródło
– niepisane 8
– pisane 8

Ż

Żniwa 59

Numer zadania	Treść z podstawy programowej	Operon Odkrywamy na nowo	Operon Ciekawi świata	Nowa Era My i historia	Nowa Era Wczoraj i dziś	WSiP Klucz do historii	GWO Wehikuł czasu
I. Historia jako dzieje							
1.1	8.1. odróżnia historię rozumianą jako dzieje, przeszłość od historii rozumianej jako opis dziejów przeszłości	7–11	8–15	42–45	31–35	8–11	8–14
1.2	8.1. j.w.	7–11	8–15	42–45	31–35	8–11	8–14
1.3	8.1. j.w.	7–11	8–15	42–45	31–35	8–11	8–14
2.1	8.2. wyjaśnia, na czym polega praca historyka	7–11	8–15	42–45	45–49	8–21	8–27
2.2	8.2. j.w.	7–11	8–15	42–45	45–49	8–21	8–27
3.1	8.3. podaje przykłady różnych źródeł historycznych i wyjaśnia, dlaczego należy je chronić	12–17	8–15	46–49	38–44	12–17	15–21
3.2	8.3. j.w.	12–17	8–15	46–49	38–44	12–17	15–21
3.3	8.3. j.w.	12–17	8–15	46–49	38–44	12–17	15–21
4.1	8.1. j.w.	18–25	8–15	54–57	51–63	22–25	22–27
4.2	8.1. j.w.	18–25	8–15	54–57	51–63	22–25	22–27
4.3	8.1. j.w.	18–25	8–15	54–57	51–63	22–25	22–27
4.4	8.1. j.w.	18–25	8–15	54–57	51–63	22–25	22–27
5.1	8.2. j.w.	26–31	8–15	44–45	66–69	26–29	28–32
5.2	8.2. j.w.	26–31	8–15	44–45	66–69	26–29	28–32
6.1	8.3. j.w.	32–38	8–15	50–53	66–69	12–17	8–21
6.2	8.3. j.w.	32–38	8–15	50–53	66–69	12–17	8–21
II. Życie wśród ludzi							
1.1	1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym	64–66	16–20	16–21	7–28	36–51	33–37
1.2	1.2. podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania	64–66	16–20	16–21	7–28	36–51	33–37

Numer zadania	Treść z podstawy programowej	Operon Odkrywamy na nowo	Operon Ciekawi świata	Nowa Era My i historia	Nowa Era Wczoraj i dziś	WSiP Klucz do historii	GWO Wehikuł czasu
1.3	1. 1. wyjaśnienia, w czym wyraża się odmienność i niepowtarzalność każdego człowieka	64–66	16–20	16–21	7–28	36–51	33–37
2.1	1.3. wyjaśnienia znaczenie rodziny w życiu oraz wskazuje przykłady praw i obowiązków przysługujących poszczególnym członkom rodziny	43–50	21–25	10–13	8–13	36–51	34–37
2.2	1.3. j.w.	43–50	21–25	10–13	8–13	36–51	34–37
2.3	1.3. j.w.	43–50	21–25	10–13	8–13	36–51	34–37
2.4	1.3. j.w.	43–50	21–25	10–13	8–13	36–51	34–37
2.5	1.3. j.w.	43–50	21–25	10–13	8–13	36–51	34–37
3.1	1. j.w.	51–56	16–25	8–10	8–21	36–51	34–42
3.2	1. j.w.	51–56	16–25	8–10	8–21	36–51	34–42
4.1	1.5. charakteryzuje społeczność szkolną, z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków	56–63	26–30	14–15	14–17	36–51	34–42
4.2	1.5. j.w.	56–63	26–30	14–15	14–17	36–51	34–42
4.3	1.5. j.w.	56–63	26–30	14–15	14–17	36–51	34–42
4.5	1.5. j.w.	56–63	26–30	14–15	14–17	36–51	34–42
4.6	1.5. j.w.	56–63	26–30	14–15	14–17	36–51	34–42
III. Polska moją Ojczyzną							
1.1	2.1. opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze	77–81	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
1.2	2.1. j.w.	77–81	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
1.4	2.1. j.w.	77–81	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
1.5	2.1. j.w.	77–81	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42

Numer zadania	Treść z podstawy programowej	Operon Odkrywamy na nowo	Operon Ciekawi świata	Nowa Era My i historia	Nowa Era Wczoraj i dziś	WSiP Klucz do historii	GWO Wehikuł czasu
2.1	2.3. wskazuje na planie miejscowości, siedzibę władz lokalnych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby powoływania władz	71–76	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
2.2	2.1. j.w.	71–76	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
2.3	2.1. j.w.	71–76	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
2.4	2.1. j.w.	71–76	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
2.5	2.1. j.w.	71–76	31–37	22–23	18–29	58–73	38–42
3.1	3.1. wymienienia i tłumaczy znaczenie najważniejszych świąt narodowych, symboli państwowych i miejsc ważnych dla pamięci narodowej	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.2	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.3	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.4	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.5	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.6	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.7	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.8	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
3.9	3.1. j.w.	82–86	38–48	26–35	18–29	58–73	43–47
4.1	3.2. wskazuje na mapie i opisuje główne regiony Polski	77–81	34–36	26–35	18–29	58–73	43–47
IV. Fundamenty Europy							
1.1	9. Fundamenty Europy	101–105	54–60	60–65	72–77	80–85	–
1.2	9. j.w.	101–105	54–60	60–65	72–77	80–85	–
1.3	9. j.w.	101–105	54–60	60–65	72–77	80–85	–

Numer zadania	Treść z podstawy programowej	Operon Odkrywamy na nowo	Operon Ciekawi świata	Nowa Era My i historia	Nowa Era Wczoraj i dziś	WŚiP Klucz do historii	GWO Wehikuł czasu
1.4	9. j.w.	101–105	54–60	60–65	72–77	80–85	–
1.5	9. j.w.	101–105	54–60	60–65	72–77	80–85	–
1.6	9. j.w.	101–105	54–60	60–65	72–77	80–85	–
2.1	9.1. wyjaśnienia znaczenie wynalazku pisma dla wspólnoty ludzkiej	144–149	58–59	66–67	86–90	88–89	–
2.2	9.1. j.w.	144–149	58–59	66–67	86–90	88–89	–
2.3	9.1. j.w.	144–149	58–59	66–67	86–90	88–89	–
3.1	9.2. opisuje życie w Atenach peryklejskich (...)	*	61–69	74–75	94–100	114–127	52–87
3.2	9.2. j.w.	*	61–69	74–75	94–100	114–127	52–87
3.3	9.2. j.w.	*	61–69	74–75	94–100	114–127	52–87
3.4	9.2. j.w.	*	61–69	74–75	94–100	114–127	52–87
3.5	9.2. j.w.	*	61–69	74–75	94–100	114–127	52–87
4.1	9.2. j.w.	*	70–78	76–79	101–117	114–131	52–87
4.2	9.2. j.w.	*	70–78	76–79	101–117	114–131	52–87
4.3	9.2. j.w.	*	70–78	76–79	101–117	114–131	52–87
4.4	9.2. j.w.	*	70–78	76–79	101–117	114–131	52–87
5.1	9.3. charakteryzuje osiągnięcia Rzymu (...)	*	79–88	80–81	119–124	140–155	88–116
5.2	9.3. j.w.	*	79–88	80–81	119–124	140–155	88–116
5.3	9.3. j.w.	*	79–88	80–81	119–124	140–155	88–116
5.4	9.3. j.w.	*	79–88	80–81	119–124	140–155	88–116
5.5	9.3. j.w.	*	79–88	80–81	119–124	140–155	88–116
6.1	9.3. j.w.	*	89–94	82–85	125–131	140–155	88–116
6.2	9.3. j.w.	*	89–94	82–85	125–131	140–155	88–116
6.3	9.3. j.w.	*	89–94	82–85	125–131	140–155	88–116

Numer zadania	Treść z podstawy programowej	Operon Odkrywamy na nowo	Operon Ciekawi świata	Nowa Era My i historia	Nowa Era Wczoraj i dziś	WSiP Klucz do historii	GWO Wehikuł czasu
6.4	9.3. j.w.	*	89–94	82–85	125–131	140–155	88–116
7.1	9.4. opisuje narodziny chrześcijaństwa i jego rozpowszechnianie w czasach starożytnych	*	101–106	86–89	132–136	156–161	117–123
7.2	9.4. j.w.	*	101–106	86–89	132–136	156–161	117–123
7.3	9.4. j.w.	*	101–106	86–89	132–136	156–161	117–123
V. Europa średniowieczna							
1.1	11. Mnisi	121–127	125–134	*	*	*	*
1.2	11. j.w.	121–127	125–134	*	*	*	*
2.1	11. j.w.	111–120	125–134	*	*	*	*
2.2	12. Rycerze	111–120	135–144	*	*	*	*
3.1	12. j.w.	136–143	135–144	*	*	*	*
3.2	13. Mieszczenie	136–143	145–156	*	*	*	*
3.3	13. j.w.	136–143	145–156	*	*	*	*
4.1	14. Chłopi	128–137	157–168	*	*	*	*
4.2	14. j.w.	128–137	157–168	*	*	*	*
VI. Państwo polskie za panowania Piastów							
1.1	10.1. opowiada legendy o Piaście i Popielu oraz Lechu, Czechu i Rusie, a także rozpoznaje cechy charakterystyczne legendy	*	174–182	*	*	*	126–129
1.2	10.1. j.w.	*	174–182	*	*	*	126–129
1.3	10.1. j.w.	*	174–182	*	*	*	126–129
1.4	10.1. j.w.	*	174–182	*	*	*	126–129
2.1	10.3. opisuje panowanie Mieszka I, umiejscawiając je w czasie (...)	*	183–190	*	*	*	130–141
2.2	10.2. wskazuje na mapie Gniezno i państwo Mieszka I, 10.3. j.w.	*	183–190	*	*	*	130–141

Numer zadania	Treść z podstawy programowej	Operon Odkrywamy na nowo	Operon Ciekawi świata	Nowa Era My i historia	Nowa Era Wczoraj i dziś	WSiP Klucz do historii	GWO Wehikuł czasu
2.3	10.3. j.w.	*	183–190	*	*	*	130–141
2.4	10.3. j.w.	*	183–190	*	*	*	130–141
2.5	10.3. j.w.	*	183–190	*	*	*	130–141
2.6	10.3. j.w.	*	183–190	*	*	*	130–141
3.1	10.4. opowiada historię zjazdu gnieźnieńskiego (...)	*	191–200	*	*	*	142–147
3.2	10.4. j.w.	*	191–200	*	*	*	142–147
3.3	10.4. j.w.	*	191–200	*	*	*	142–147
3.4	10.4. j.w.	*	191–200	*	*	*	142–147
3.5	10.4. j.w.	*	191–200	*	*	*	142–147
4.1	III etap edukacyjny	*	201–210	*	*	*	148–160
4.2	III etap edukacyjny	*	201–210	*	*	*	148–160
4.3	III etap edukacyjny	*	201–210	*	*	*	148–160
4.4	III etap edukacyjny	*	201–210	*	*	*	148–160
4.5	III etap edukacyjny	*	201–210	*	*	*	148–160
4.6	III etap edukacyjny	*	201–210	*	*	*	148–160
5.1	10.5. wskazuje na mapie Kraków i państwo Kazimierza Wielkiego, umiejscawiając je w czasie;	*	211–219	*	*	*	161–173
5.2	10.5. j.w.	*	211–219	*	*	*	161–173
5.3	10.5. j.w.	*	211–219	*	*	*	161–173
5.4	10.6. opowiada o panowaniu Kazimierza Wielkiego, z uwzględnieniem powstania Akademii Krakowskiej i ucztu u Wierzyńka	*	211–219	*	*	*	161–173

* Treści realizowane na późniejszym etapie edukacyjnym